

UNIVERSITA KARLOVA

Filosofická fakulta

Katedra kulturologie

T r a m p i n g

*Uchopení sociokulturního fenoménu trampingu instrumenty
kulturologické metodologie*

D i p l o m o v á   p r á c e

Irena Tyslová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Praha 2006

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně, jen za pomoci uvedené literatury.

Irena Tyšlová
Irena Tyšlová

V Praze dne 6. 1. 2006

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Vladimíru Czumalovi CSc. za vedení práce, ale také za laskavý a vstřícný přístup během celého studia.

Velký dík patří i mým nejbližším, kamarádům, spolužákům a kolegyním, kteří mě všichni po celou dobu studia všestranně podporovali a povzbuzovali.

Irena Tyslová

Obsah

1	Úvod	5
2	Tramping jako sociokulturní fenomén	7
2.1	Ideologické a geografické předpoklady vzniku a vývoje trampingu	10
2.2	Společenskovední kontext trampingu	32
	2.2.a <i>Tramping jako communitas</i>	34
	2.2.b <i>Tramping jako hra</i>	40
	2.2.c <i>Tramping jako sociální hnutí</i>	46
3	Reflexe trampingu ve většinové kultuře	50
3.1	Souvislosti ve vývoji moderní společnosti, médií a trampingu	51
3.2	Mediální obraz trampingu jako odraz vztahu veřejnosti a trampů, se zaměřením na film	59
3.3	Přesah trampingu do většinové kultury	71
	3.3.a <i>Hudba</i>	72
	3.3.b <i>Sport</i>	79
	3.3.c <i>Ekologické myšlení a chování</i>	88
	3.3.d <i>Chataření</i>	95
4	Závěr	104
5	Použité prameny a literatura	105

1 Úvod

Trávit volný čas v přírodě není pro člověka v moderní a postmoderní době nic neobvyklého. Lidé se s posunem od feudalismu přírodě vzdálili, pro většinu přestala být práce svázaná s pobytem na polích a v lese. Romantismus pak zdůraznil emocionální prožívání spojené s pobytem v přírodě. Městský člověk se do ní utíká, aby se zde věnoval činnostem, které vyvažují jeho každodennost a pomáhají mu regenerovat síly ztracené v pracovním procesu. Ve všech zemích západního civilizačního okruhu je běžné provozovat v přírodě řadu sportů různé náročnosti nebo v ní pouze relaxovat.

Ale pouze v České republice se jako volnočasová aktivita vyvinul a ujal tramping. O víkendech se lidé převlékají do úborů sestávajících z prvků připomínajících Indiány, kovboje, zlatokopy a vojáky všech armád světa a vyjíždějí na chaty, ale častěji se vydávají tábořit do volné přírody. Rozdělávají ohně třením dřev, říkají si přezdívkami, jedí konzervy, soutěží, hrají na kytary, či se jen tak toulají a zcela naivně se přátelí se všemi podobnými jedinci. V neděli doma odloží převlek i přezdívku a umytí a osvěžení se opět vydají do práce. Jejich počínání má za více než pětaosmdesát let existence trampingu obrovské množství podob, zároveň ale i svá přísná pravidla.

Ve všech, kteří byli trampinkem v uplynulém století zasažení, zůstávají vzpomínky na víkendový ideální svět, ve kterém nejvyššími hodnotami byly přátelství a láska k přírodě, kde se všichni vzájemně utvrzovali ve svém idealizmu a nechuti vyrovnávat se s kompromisy běžného života. Svět, ze kterého čerpali energii pro všední dny i zásadní ovlivnění pro svůj životní styl.

I proto jsem si tramping vybrala jako téma své diplomové práce. V první části se zabývám kořeny tohoto ryze českého, všeobecně známého, ale obtížně uchopitelného fenoménu

a pokouším se zdůraznit hodnoty, na kterých stál a stojí, a zároveň uvést tramping do kontextu těch společenských teorií, které mohou přispět k objasnění příčin jeho vzniku, existence a velké oblíbenosti.

Ve druhé části jsem se zaměřila na reflexi trampingu ve většinové kultuře. Podkapitoly jsou věnovány souvislostem ve vývoji moderní společnosti, médií a trampingu a popisu obrazu trampingu v médiích v souvislosti se vztahem trampů a veřejnosti. Tématem poslední podkapitoly je přesah trampingu do většinové kultury a deskripce jednotlivých fenoménů, které mají v trampingu své kořeny, ale dnes jsou nedílnou součástí většinové kultury.

2 Tramping jako sociokulturní fenomén

Většina knih a článků, které se trampingem zabývají začíná slovy: „Tramping vznikl...“ nebo „Počátky trampingu se datují...“. Význam tohoto pojmu je natolik známý a natolik neuchopitelný, že se mu každý raději vyhýbá. Tramping bývá považován za formu pobytu v přírodě, volnočasovou aktivitu, hnutí. Velký sociologický slovník označuje tramping za „*druh zájmové činnosti blízký táboření a chataření, spojený s nápodobou zvyklostí tuláků, zálesáků, lovců, Indiánů a vojáků.*“ Během pátrání po stručném vysvětlení pojmu tramping jsem narazila, kromě již citovaného slovníku, pouze na dvě. Z nich cituji doslovně.

V povídce Blízké setkání posledního druhu popisuje autor Radek Rakus rozhovor trampa Boba s mimozemšťanem:

„Na čundru???”

„Jo, na čundru. Aha, ty asi nevíš, co to je, že jo?”

„Nemám potuchy, povídej!”

„No, jak bych Ti to stručně vysvětlil Arte. To se dá dohromady parta kamarádů a ti spolu jezdí z města ven, do přírody.“

„Nechápu proč?”

„Jak proč? Protože se jim chce. Je to romantika, dobrodružství, pocit sounáležitosti, forma úniku před realitou, obrazně řečeno. Kruci, teď vidím, jak těžký je vysvětlovat to někomu, kdo to sám nikdy nezažil. ...“ (Rakus, 1998, s. 81)

Poněkud vážněji a seriózněji přistoupil k osvětlení pojmu Bob Hurikán. Autor knihy Dějiny trampingu se v kapitole Podstata trampingu nechal výrazně inspirovat Knihou lesní moudrosti, Ernesta Thompсона Setona. Dozvídáme se tak, že tramping je reakcí na všednost a jednotvárnost života ve městech. Že je návratem k primitivismu, nikoli však ve smyslu ubohosti, ale přirozenosti.

„Tramping klade hlavní důraz na znalosti primitivismu indiánské romantiky; na znalosti přírody a všech věcí s ní souvisejících, jako je táboření, samostatnost, družnost, sebekázeň a opravdové kamarádství; neboť tyto napohled prosté věci dávají základy povaze jednotlivce v dalším jeho konání.

Tím, že trampové převzali některé zvyky lidí primitivně žijících, neznamená, že by současnost zavrhovali, nýbrž, že dovedli překlenout rozdíl mezi dobou minulou a dobou dnešní – moderní.

Trampové dovedli přenést romantiku do dnešní doby, do doby, která bohužel zapomněla ve svém egoismu a shonu na dorůstající mláď – žíznicí víceméně po romantickém životě.“ (Hurikán, 1990, s. 10)

S oběma nelze než souhlasit. Ve všech, kteří byli trampingem v uplynulém století zasaženi, zůstávají vzpomínky na víkendový ideální svět, ve kterém nejvyššími hodnotami byly přátelství a láska k přírodě, kde se všichni vzájemně utvrzovali ve svém idealismu a nechuti vyrovnávat se s kompromisy běžného života. Svět, ze kterého čerpali energii pro všední dny i zásadní ovlivnění pro svůj životní styl.

Za specifika tramského prostředí je možné považovat odlišné mezilidské vztahy, vyplývající z možnosti zvolit si svou skupinu a také přijetí neoficiální sociální role včetně jména – tramské přezdívky. Dalším specifikem je citovost, projevující se až naivní vstřícností vůči dalším trampům a také kreativita, jejímž projevem jsou nejen již zmíněné přezdívky a vůbec slang, ale i umělecká činnost všeho druhu. Samostatnou oblastí vážící se k trampingu a vyrůstající z něho je tak tramská hudba, literatura a výtvarné umění.

Během téměř celého století své existence prošel tramping vývojem závislým v první řadě na politickoekonomických podmínkách země a ovlivnil vztah a postoje tisíců lidí k přírodě, životnímu prostředí i životnímu stylu a tedy i hodnotám. Je to kulturní fenomén, založený na svébytných idejích, vyznačující se

řadou charakteristických a specifických sociokulturních regulativů a vytvářející množství zajímavých artefaktů.

Společenským vědám se tak nabízí dokonalý a prakticky nepopsaný fenomén, který lze nahlédnout z mnoha úhlů. Možnosti kulturologické, tedy interdisciplinární, celostní metodologie jsou pak logicky nejvhodnější.

2.1 Ideologické a geografické předpoklady

Jak uvádí Fedor Āuf Skotal, jeden z mnoha trampských praktiků a nemnoha teoretiků, „český tramping má jasnou kontinuální linku, ale dost odlišné podoby“ (Vondrák, Skotal, 2004, s.14). Jaroslav Velinský – Kapitán Kid mluví o specifikách každé tramské generace, kterých se obvykle drží po zbytek svého tramského života a která jí odlišují od ostatních generací (Horák, 1990). V průběhu více než osmi desetiletí existence trampingu docházelo k jeho vývoji a proměnám. Dnes je možné tramping rozdělit na osm generací, volně odpovídajících osmi desetiletím (Vinklát, 2004). Odlišnosti mezi jednotlivými generacemi jsou vyvolány náhodně i objektivními okolnostmi (například dosažitelností jednotlivých artefaktů v té které době), ale udržovány jsou často kvůli posilování skupinové identity (Vágnerová, 2000). Trampové, kteří vypadají navenek jako jednotná subkultura, a jako taková se vůči okolní společnosti prezentují, se dále dělí, a to na jednotlivé osady, ale i další skupinky.

I z vlastní zkušenosti vím, že trampové se dají rozlišit generačně i lokálně. Přesto existují inspirační zdroje, shodné pro trampy všech generací.

Tím hlavním byly **zásady woodcraftu**, tedy lesní moudrosti, které vytvořil americký spisovatel, malíř a zakladatel skautingu a později Ligy lesní moudrosti – Ernest Thompson Seton. Za vzor woodcraftu určil ideálního Indiána. V příručce, kterou vydala v roce 1991 Liga lesní moudrosti se uvádí, že woodcraft:

- se zabývá obnovou sil městského člověka a učí zábavě, která nic nestojí;
- rozvíjí člověka komplexně, tedy vede ho čtyřmi cestami: těla, ducha, mysli a služby;
- je určen pro děti od 4 do 94 let;

- jedná s dětmi, dospělými a rodinou jako celkem a tím kompenzuje rozdělení rodiny, způsobené vývojem moderní společnosti;
- nepoužívá prvky vojenské disciplíny a struktury, místo nich využívá struktury indiánských kmenů, včetně titulů;
- poskytuje svým příznivcům výběr směru při zachování obecných zásad, zavrhuje šablonu, strnulost, normalizaci;
- podporuje rozvoj instinktů;
- poskytuje svým kmenovým zřízením mládeži samosprávu za vedení dospělých;
- doporučuje co nejméně oděvu a pravidelné slunění a otužování;
- kouzlem táborového ohně, důstojností sněmovního kruhu, prostými a malebnými obřady podněcuje fantazii, cit a smysl pro krásu;
- přidržuje se udělování poct podle stanovených měřítek, místo zásady povznes se nad druhého platí: povznes se nad sebe sama;
- zdůrazňuje malebnost, krásu a romantiku ve všem, v bydlení, táboření, oděvu, odznacích, obřadech i představách;
- je nejstarším hnutím pro život v přírodě; (Lupka, Kožíšek, Valovič, Vavrda, 1991).

Jde o stejné zásady jaké formovaly skauting, první ze způsobů trávení volného času v přírodě, založený na snaze s přírodou splynout (Uherek, 1992). Tramping pak upřednostnil volnost před poměrně přísnými pravidly skautské organizace. Zásady woodcraftu jsou však tím nejpodstatnějším, co skauting a tramping formovalo a k čemu se vždy další generace vracely.

Vývoj skautingu byl v Evropě ovlivněn generálem Baden Powelem. Skauting se pak vyvinul v organizaci s natolik přísnou disciplínou, že byla odmítnuta nejen trampy, ale i některými

skauty, kteří založily organizaci Liga lesní moudrosti¹. Trampům se zpočátku říkalo „divocí skauti“ právě pro jejich přiznaný příklon ke stejným zásadám, ale i pro naprosté odmítnutí jakékoli organizovanosti. Přesto, že vycházeli ze stejných zásad, byl tramping skautům spíše trnem v oku. Svědčí o tom i úryvky z článku Bílé otrokyně, zakladatele českého skautingu Antonína B. Svojsíka, otištěného v květnu 1924 v Lidových listech. *„S prvnými jarními dny objevily se na pražských nádražích a parnicích znovu maškarády „cowboyů“ a divokých „skautů“ s noži v holínkách, revolvery za pasem s nerozlučnými svými průvodkyněmi. Současně počaly docházeti zprávy o jejich řádění na venkově, koncem dubna vloupali se za noci do hradu v Kokoříně atd. Bylo zřejmo, že jest nutno informovati veřejnost, což učinily v těchto dnech Klub čsl. Turistů, Svaz okrášl. spolků a Svaz skautů republiky československé. Ale provolání se lehce zapomínají a věc je tak vážná, že nelze více otálet s nápravou. Obecenstvo, které trpí bezohledností „také skautů“ ve vlacích a parnicích, zahubuje si a ustoupí, jejich počty rostou, jsou dnes již hanbou našeho hlavního města a postrachem venkova i výletníků zvláště mládeže. ...Jak si počínají divoši v přírodě, o tom mohly by lesy v okolí Prahy mnoho povídati. Pro ně neplatí zákazy. Strážce pořádku hledí získat napřed alkoholem a tabákem, a když to nejde po dobrém, hrozí zbraní. Došlo již i ke střelbě. Spořádané oddíly skautské, které dbají pokynů hajných, nemají v okolí Prahy pomalu kde tábořiti a uchylují se na vyprahlé stráně, o něž výletník nezavadí, mezi tím, co nevázaná čeládka ničí kultury, zapaluje porost, poráží stromy, hubí vzácné*

---

¹ První Setonovy povídky vyšly v USA v roce 1898, v Čechách v roce 1907, v roce 1902 byl v Sumitu (New Jersey) založen první klub woodcrafterských Indiánů, v roce 1908 zakládá v Británii skautskou organizaci na zásadách woodcraftu generál Baden-Powell. V Čechách založil první skautskou organizaci Antonín Benjamin Svojsík v roce 1912. Osobně se v USA seznámil se zásadami woodcraftu, v Británii pak i se skautingem Baden-Powella. Svojsíkův český skauting byl tak osobitým spojením obojího. Už od počátku docházelo ke sporům o přesné vedení skautského hnutí. Miloš Seifert se celá léta věnoval propagaci původních Setonových myšlenek a v roce 1922 zakládá pobočku Americké ligy lesní moudrosti – Zálesáckou ligu československou, pozdější Československou ligu lesní moudrosti. I ta se později větvila a opět spojovala a pravidelně vracela k původním zásadám. (Lupka, Kožíšek, Valovič, Vavrda, 1991).

druhy české flory, poškozují turistické značky a stezky a svou nestydatostí a surovostí znemožňuje slušným lidem pobyt v přírodě. Nezastaví se před ničím. Mám doklad, že ani hřbitovy a mrtví nejsou před nimi jisti. Líčí podrobně jejich orgie při ohních a za noci, až po chvíli vzájemného zhnusení a odporu, vymyká se možnosti slušného listu, stejně jako reprodukovati ukázky písemné a obrázkové z jejich deníků.... Nejpřednější znalci výchovy obdivovali, jak mistrně skauting dovedl využití přirozenému sklonu mládeže k romantice, k vážným výchovným účelům. Toho u těchto divochů není. Léta zájmu pro Indiány mají dávno za sebou. Jsou to většinou lidé dospělí, kteří mají dost peněz na tabák, alkohol i střelivo, rekrutují se z různých vrstev a jsou dokladem poválečné zpustlosti u nás.“ (Svojsík, 2005).

Mezi podstatné kořeny trampingu patří **přebírání kulturních vzorů z literatury a filmu**. Z knih Ernesta Thompsona Setona, Jacka Londona, Karla Maye, Zane Greye, Marka Twaina, Breta Harte a dalších (obr. č. 1) (Hurikán, 1990; Novotný, 1932; Berka, 1991, Waic, Kössl, 1992, Vinklát, 2004) a dobrodružných filmů jako byly Červené eso (obr. č. 2), Býčí oko nebo Liberty, „opisovali“ průkopníci trampingu formy, ať už se týkaly oblečení, slangu či vzorů jednání.

Obr. č. 1: Titulní list povídek Breta Harte Zdar tábora řvavých.

jednak potvrzením výše uvedeného důvodu a jednak důvodem vztahování se českých trampů k americkým vzorům.

Za druhé lze hledat příčiny **ve vývoji společnosti ke společnosti moderní**, ve které se upřednostňuje racionalita, flexibilita myšlení a postojů a která s sebou zároveň přináší čím dál větší odtržení od přírody (Keller, 2000) a negativně tak působí i na mezilidské vztahy (Musil, 2004; Klein, 1968). Tramping pak propaguje hodnoty a postoje tzv. tradiční (Keller, 2000) nebo nabízí jejich náhradu. Například přátelství, které tramping propaguje jako zásadní hodnotu, se jeví být možným řešením situace moderní společnosti, ve které se zmenšuje význam příbuzenství a jím poskytované sociální podpory a prevence emoční frustrace (Musil, 2004; Klein, 1968). Skotal popisuje tramping těmito slovy: *„(Tramping) definoval neobyčejný kodex mravného chování, vycházející mj. z foglarovské (skautské, pozn. aut.) inspirace nereálných, avšak velmi čestných vztahů. Byla tak vytvářena alternativa k světu venkovnímu, jednoduchý, ba prostinký svět čestnosti a kamarádství, bohužel nepřenositelný do praktického života.“* (Vondrák, Skotal, 2004, s.22).

Důležitý je také **vývoj osobnosti**, což dokládá to, že k trampingu obvykle tíhnou nejvíce lidé v období adolescence a mladé dospělosti, kdy je příslušnost k vlastní identifikační skupině zásadní pro jejich osobnostní rozvoj. Zároveň jde o období, kdy *„kompromis je chápán jako řešení obecně méně kvalitní a nepřilíš žádoucí“* (Vágnerová, 2000, s. 259). Tramping pak vytváří jakýsi svět bez kompromisů, který funguje jako prostředí pro seberealizaci v období psychosociálního moratoria, kdy je reálná dospělost vědomě odkládána. Stejnou, tedy kompenzační roli ovšem může hrát existence takového světa i pro člověka, který do něj uniká pravidelně. Tuto možnost blíže popisují v kapitole 2.2.a věnované teorii Victora Turnera – o trampingu jako formě *communitas*.

Nelze také opominout, že tramping je **produkt městské společnosti** (blíže v kapitole 3.1). Město na počátku 20. století, stejně jako dnes nenabízelo svým obyvatelům dostatek příležitostí pro volný čas, které by byly jednak spojeny s pobytem v přírodě a jednak by byly ekonomicky dostupné většině. Vztah městského člověka k přírodě byl od počátků jiný, než vztah lidí žijících na venkově. Závislost městského člověka na přírodě byla a je čistě estetického a relaxačního typu. Právě zdrojová nezávislost umožnila městskému člověku nahlédnout přírodu jiným pohledem a „objevit krajinu – tu významovou vrstvu přírody, která není vázána na její hospodářskou užitnost“ (Kratochvíl, 1996, s. 85). Není tedy divu, že z výzkumu Hany Librové vyplývá, že pozitivní vztah ke krajině stoupá s velikostí bydliště (Librová, 1984).

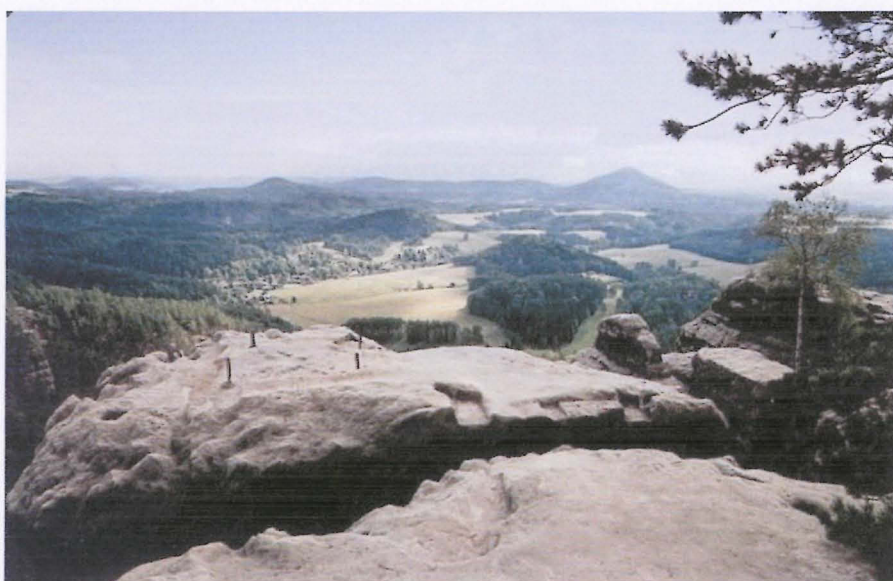
Estetický pohled na krajinu byl u nás podmíněn nejen romantismem (Librová, 1988, Kratochvíl, 1996). Velký význam měly a mají **geografické předpoklady** české kotliny. Jak uvádí Christian Norberg-Schulz: „Celá země je ...jakousi pánví, přestože její povrch má velice rozmanitý reliéf a přírodní „obsah“. ... Čechy celkově působí jako zvlněná a přátelská krajina, obsahují však mnoho překvapení v podobě divokých a neobvyklých skalnatých útvarů.“ (Norberg Schulz, 1994, s. 84). Právě takové střídání klidu a dramatičnosti nalézáme v popisech krajiny v mnoha dobrodružných knihách, které inspirovaly trampy.

Vznik trampingu se datuje do doby, „kdy příroda zaujala v hodnotové orientaci společnosti své pevné místo“ (Librová, 1984, s. 40). Z výše zmíněného plyne, že na českém území jsou pro velké rozšíření tohoto způsobu trávení volného času ideální přírodní podmínky. V přímořských státech se s romantikou spojené aktivity odehrávají na moři, vysoké hory zas lákají sportovce. U nás bývá málo sněhu a příroda, která není tak nebezpečná, je přitom mimořádně malebná. Fyzicky průměrně zdatný, ale imaginací obdařený tramp se pak místo na Brdech nebo u Sázavy ocitá ve Skalistých horách, aniž by ho to moc stálo a tolik přitom riskoval.

Trampovat v německých, polských nebo maďarských nížinách by naopak byla nepřekonatelná nuda. Knihami a filmem zprostředkovaná sociální zkušenost v kombinaci s reáliemi české krajiny, pak umožnila trampům takovou percepci krajiny, které jsme u nich svědky (Librová, 1987). Snadnost tohoto procesu demonstrují následujícími citáty a fotografiemi.

„Tahle krajina byla zvlněná, vlnila se do dálky na všechny strany, oživená jen tu a tam řídce rozhozenými houštinami zakrslých dubů.“ (Schaefer, 1987, s. 24), (obr. č. 3).

Obr. č. 3: Pohled na České středohoří od Jetřichovic

„Před nimi se otvírala ta velká rozsedlina mezi těmi dvěma hřebeny a zvuk pádící vody byl čím dál hlasitější. V tom místě tekla řeka mezi poměrně nízkými břehy; uhýbala tu kolem tupého konce levého hřebene širokým ústím údolí a kolem skalnaté přední stěny pravého hřebenu, řítila se velkým obloukem dolů,...“ (Schaefer, 1987, s. 417), (obr. č. 4).

Obr. č. 4: Vltava z vyhlídky nad Štěchovicemi

„...a jel dál, až došli k takřka holému pásmu skal, od něhož půda jakoby spadala někam do prázdna, aby se pak zničehonic strmě zvedla k posledním vysokým štítům.“ (Schaefer, 1987, s. 135), (obr. č. 5).

Obr. č. 5: Skalisko Alkazar v Českém krasu

„Ještě několik kroků a došli ke kaštanové houštině, která sahala až ke břehu řeky a k ústí kaňonu. ... Na druhé straně se zvedala stěna hory a před nimi běžela pouze úzká stezka. Tvořily jí jenom úlomky skaliska a stromy spadlé z příkré stěny...“ (Harte, 1980, s.328), (obr. č. 6).

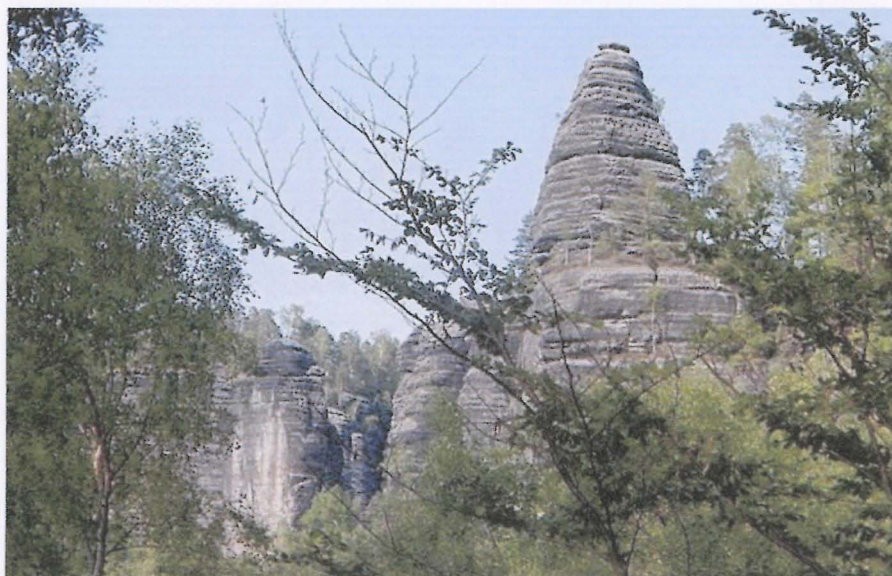
Obr. č. 6: Skalnatý břeh Berounky u Skryjí

„Vzápětí došel k řece. Byla sevřena mezi dvě propastně srázné stěny, jež spínal nahoře ve výšce pěti set stop nebezpečný most, po kterém jezdil dostavník. Když se k ponurému kaňonu přiblížil, vzpomněl si, že to seshora vypadá, jako by řeka neměla vůbec žádné břehy a zařezávala se přímo do kamene skály. Zjistil, že tam přece jen existuje jakýsi okraj z naplaveného dřeva a odroleného kamene a zeminy ze skalních stěn.... Když nakonec vyšel z kaňonu, otevřel se před ním podivný pohled. Řeka se prudce stáčela doprava těsně podél úpatí hory a vytvářela tam vlastně hlubokou rokli, obehnanou kolem dokola masívem vysokých skal.“
(Harte, 1980, s. 317), (obr. č. 7).

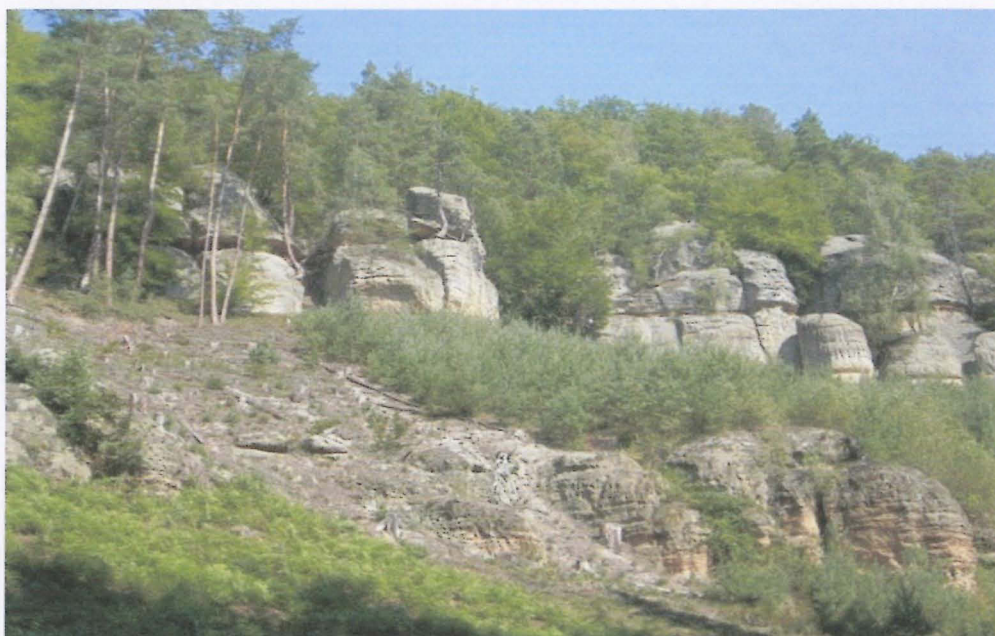
Obr. č. 7: Vltava nedaleko Davle

„Bylo to zákoutí divočiny neobyčejně působivé. Zalesněný stupňovitý polokruh, obklopený na třech stranách sráznými útesy holé žuly, zdvíhal se poulovně k další strmé skále, která údolí vévodila. Byl to nepochybně kout jako stvořený pro tábor,...“ (Harte, 1980, s. 115), (obr. č. 8).

Obr. č. 8: Labské pískovce

„Když se po několika dnech klopotné jízdy přiblížili k cíli, rozevřel se jim před očima uchvacující pohled. Cesta je vedla poznenáhlu se zvedajícím kaňonem, lemovaným po stranách mohutnými skalními stěnami, které v paprscích slunce hrály všemi barvami tak, až to oslepovalo zrak. Obrovské pískovcové útvary strměly vysoko k obloze jako za sebou seřazené velkolepé kulisy....“
(May, 1989, s. 337), (obr. č. 9).

Obr. č. 9: Boudecká rokle na Kokořínsku

*„Ale ještě předtím, než to vyschlé bývalé koryto dospělo ke Stříbrnému jezeru, se pojednou rozevřelo do šíře. Vytvořila se tu jakási menší pánev s jezírkem, jakoby mořským okem uprostřed.“
(May, 1989, s. 342), (obr. č. 10).*

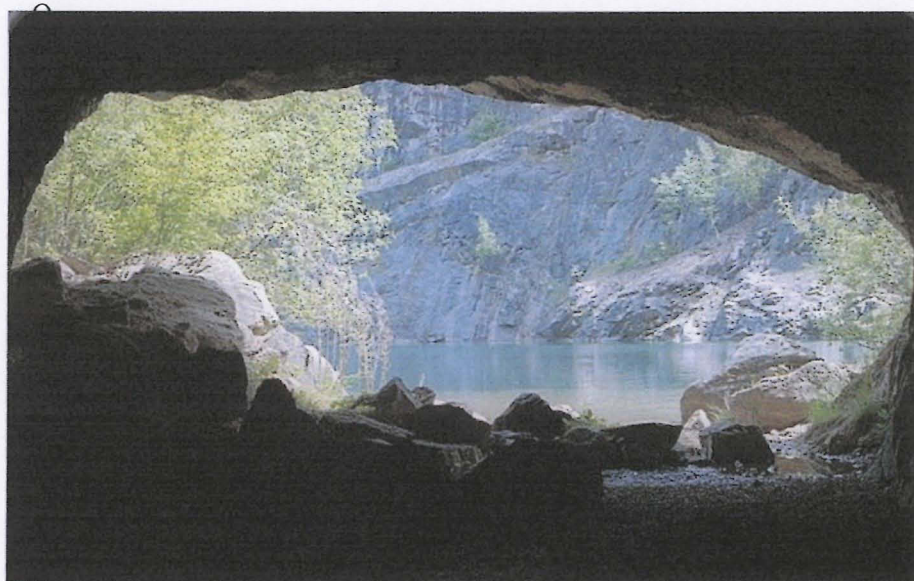
Obr. č. 10: Velká Amerika v Českém krasu

„Brzy zahlédli mezi stromy třpytit se vodní hladinu – dorazili ke Stříbrnému jezeru.

Leželo v údolí dlouhém asi dvě hodiny jízdy na koni a obklíčeném skalními útvary jako nějakou mocnou hradební zdí s celou soustavou věží a bašt. Za nimi vystupovaly další a další skalní útvary, vypadalo to, jako by vyrůstaly jeden z druhého, odděleny od sebe četnými úžlabinami, hustě porostlými keři i stromy...

Les se zrcadlil ve vodní hladině a vrcholky štítů okolních skal ji pokrývaly temnými stíny...“ (May, 1989, s. 344), (obr. č. 11).

Obr. č. 11: Lom Velká Amerika v Českém krasu

„Pak se sklon zmínil, až jsme se dostali na rovinu a ocitli se v dlouhém a klikatém údolí, připomínajícím obrovské koryto řeky, táhnoucí se od nás na jih a na sever, kde ho zakončovaly útesy hory Old Mantrap, velice a nádherně se tyčící k nebi,... Byla to krásná krajina, krásná svou tvrdou a rozeklanou nekonečností skalních útvarů, zároveň ale nahánějící hrůzu, ...

Údolím vedlo vyschlé koryto horské řeky, plné balvanů, kudy se v době tání nebo při velkých lijácích musela hnát spousta vody, která si pohazovala s balvany jako dítě s oblázky.“ (Schaefer, 1993, s. 72), (obr. č. 12).

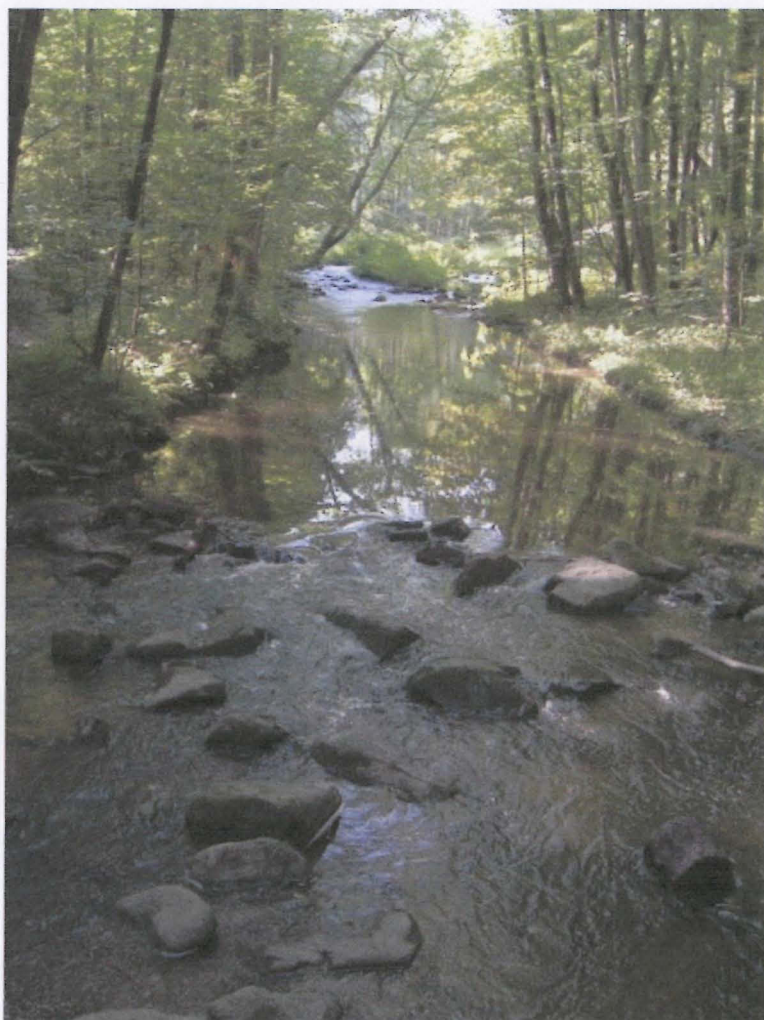
Obr. č. 12: Starý snímek Svatojanských proudů

„Tak jsem se dostal do tohodlenc údolí. Moc toho tady tenkrát nebylo,... takový zájezdní místo, kde se křížovalo pár dostavníkových linek a vyrostlo tu pár obchodů a hospod a kovárna, a poskytovaly své služby lidem z rančů kolem a taky těm, co do tohodlenc státu přišli v době dolovací horečky a chvíli tady po okolí prospektovali a brzy dostali rozum a vykašlali se na tu honbu za snem a usadili se tu, protože je tu krásně. ... Tady kdykoli zdvihnete hlavu, vidíte hory, který se táhnou až do daleka a připomínaj vám, abyste stál rovnej a pevnej jako skála, stejně jako ty hory.“
(Schaefer, 1993, s.258), (obr. č. 13).

Obr. č. 13: Svatý Jan pod skalou

„...vždyť Heleně se zdálo, že ho ještě i potom následovala spousta kilometrů z lesní houštiny mezi nízkými, věčně zelenými jedlemi dolů po svazích, které pak náhle přešly do roviny, kudy se mírumilovně vinuly tmavé, mělké potůčky a kde slavnostní ticho rámovalo přitlumené mumláni peřejí, než konečně les skončil kouzelným přírodním parkem, plným intenzivní, marnotratně zlaté záře rychle vybledajícího slunka.“ (Grey, 1974, s. 106), (obr. č. 14).

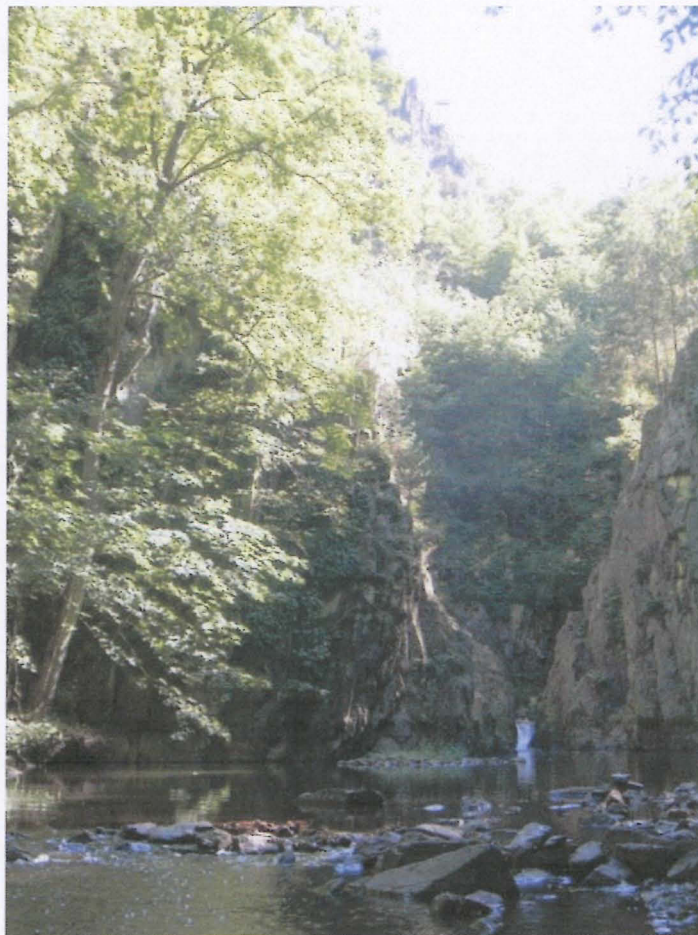
Obr. č. 14: Konopištský potok

„Zelenající se oáza hluboko zasazená do hradeb hor, divoká, smutná, opuštěná. Duši tomu zasněnému, klidnému a ospalému místu vtiskoval vodopád.“ (Grey, 1974, s. 112), (obr. č. 15).

Obr. č. 15: Bublovické vodopády v Českém krasu

„Nakonec pro ně z důvodů, které by zkušený zálesák nepochopil, zvolil ponurou kotlinu uprostřed nejhustšího lesa, který dosud projeli. Ten prostor nešlo nazvat ani senakou, ani paloukem, ani světlinou. Na jedné straně ho uzavíralo podivně proděravěle tmavé skalisko, vysoké, ale ne tolik jako vzosné borovice, které se o něj otíraly. Podél té kamenné bariéry bublal potok přepadající přes skalní práh na několika rozličných místech, v jejichž blízkosti bylo slyšet různé tóny, zpěvné a melodické, a rovněž přinejmenším jeden dutý, tajuplný basový zvuk, ne zvlášť hlasitý, nicméně podivuhodně pronikavý.“ (Grey, 1974, s. 289), (obr. č. 16).

Obr. č. 16: Skryjská jezírka na Zbirožském potoce

Na závěr je nutné uvést, že výběr charakteru krajiny byl šťastný nejen z estetického hlediska. Oblasti ve kterých vznikaly první osady nebyly tehdy pro jejich majitele nijak ziskové. Skalnatý terén v okolí řek nešel využívat jako zemědělská půda a trampům tak bylo povoleno jeho užívání buď zcela zdarma nebo za velmi nízký nájem. Poslední z podmínek vzniku trampingů byly tedy **ekonomické podmínky**. S vývojem chataření a jeho odklonem od trampingů se trampové opět vrátili k volnému táboření, na místech, kde je to možné zdarma (viz. kapitola 3.3.d).

2.2 Společenskovední kontext trampingu

V rámci využití kulturologického interdisciplinárního metodologického konceptu mám v úmyslu v následujících kapitolách uvést trampingu do kontextu společenskovedních teorií, které mohou objasnit příčiny jeho vzniku, existence a velké oblíbenosti.

Za stěžejní považují **teorii Victora Turnera**. Ten v průběhu své vědecké práce zaměřené na výzkum rituálů rozpoznal dvě modality sociální zkušenosti – strukturu, která charakterizuje společnost jako diferencovaný a často hierarchický systém a *communitas*, pro kterou je typická nestrukturovaná a relativně nediferencovaná jednota vzájemně si rovných jednotlivců (Soukup, 2000). Jejich pravidelné střídání pak Turner považuje za nezbytnou podmínku uspokojování všech (tedy nejen hmotných, ale i emocionálních) lidských potřeb. Nalezení vyváženého vztahu mezi nimi označuje za životní moudrost (Turner, 2004). Právě vymezení trampingu jako formy *communitas* považují v mnoha ohledech za objevné.

Tato forma byla v době vzniku a pak po celou dobu své existence naplňována prvky, které jsou produktem difuze kulturních vzorů, dále modifikovaných v rámci mimetické hry. Jedná se o inspiraci v literatuře i filmu a v neposlední řadě o nápodobu mezi jednotlivými skupinami trampů. **Teorie her Rogera Cailloise** je nejdůležitější oporou v popisu projevů trampského života. Nejde totiž jen o hru mimetickou (nápodoba knižních a filmových hrdinů), ale i vertigonální (pocit překonávání sama sebe v různých mimořádných situacích, které volné táboření přináší). Potluchy a táborové hry pak s sebou obvykle nesou různé soutěže, tedy hry agonálního a aleatorického charakteru (Caillois, 1998).

Vzhledem ke značnému rozšíření trampingu mi připadá důležité nahlédnout ho i jako **sociální hnutí**. Teorie sociálního

hnutí totiž obsahují jako podstatný prvek inspiraci, či determinaci většinovou kulturou. Vzhledem k masovosti a některým projevům trampingu jsem přesvědčena o tom, že v některých obdobích charakteristiky sociálního hnutí naplňoval. A to nejen ve třicátých letech, kdy šlo o samu existenci hnutí, ale i v sedmdesátých a osmdesátých letech, kdy se řada trampů zapojovala do aktivit týkajících se ochrany přírody a ekologického způsobu života. Pro podporu této hypotézy je vhodné využít především **teorie Neila Smelsera a Jürgena Habermase**. Vzhledem k dlouhému vývoji trampingu je zajímavé, přiřadit určitému období vždy časově odpovídající teorii. Smelser vytyčil podle zásad strukturálního funkcionalismu hierarchii podmínek, za kterých dochází ke kolektivnímu chování. Na počátku 30. let pak trampung naplňuje všechny podmínky této instrumentální teorie. Habermas rozšířil reduktivní přístup svých předchůdců a popsal sociální hnutí jako důležitý prvek v rozšiřování komunikativní etiky, která nabízí možnost obrany *životního* (neodkouzleného) *světa* před sevřením účelovou racionalitou (Znebejánek, 1997). Je opět zajímavé, jak trampung zapadá do zmíněné teorie, která předpokládá mnohohvrstevnou a třídně nespecifickou sociální bázi celého hnutí, která nevyjadřuje pouze zájmy omezené vrstvy, ale reaguje na problémy týkající se všech, bez rozdílu (tamtéž). Právě ve všeobecném příklonu, silné podpoře a u určité části trampského hnutí i zásadnímu zapojení do aktivit a organizací zaměřených na ochranu přírody v době, kdy se téma ochrany přírody a trvale udržitelného života staly tématy celosvětovými, lze hledat podporu této teorie.

Sociologické hledisko je třeba uplatnit i na deskripci vlivu trampingu na hodnotovou orientaci, a to zvláště v oblasti mezilidských vztahů a ekologického myšlení.

2.2.a Tramping jako *communitas*

Antropolog Victor W. Turner se celoživotně věnoval výzkumu rituálů přírodních národů. Později komplexně nahlédl některé pozoruhodné shody v typologii sociální zkušenosti přírodních národů i okruhu západní kultury.

V knize **Průběh rituálu** (1969, česky 2004) popisuje jev, který nazývá **communitas** a který úzce souvisí s prožitkem **liminární (přechodové) fáze rituálu**. Fázi liminaritu, jakož i souvislost s rituálním způsobem navození *communitas* pak nachází nejen u přírodních národů, ale i u mnohých dalších skupin, jako jsou například mnišské řády, miléniová hnutí, hnutí hippies a dalších. *Communitas* pak není pouhým společenstvím, či společností, ale mnohem více zážitkem mystéria intimity mezi celistvými, sobě rovnými jedinci, oproštěnými od společenských rolí a statusů.

V binární opozici ke *communitas* se nachází **struktura**, tedy taková modalita sociální zkušenosti, která charakterizuje společnost jako diferencovaný a hierarchický systém. Společnost jako celek pak vidí Turner jako „*dialektický proces s mnoha po sobě jdoucími fázemi struktury a communitas*“ (Turner, 2004, s. 190). Nalezení vyváženého vztahu mezi nimi považuje za životní moudrost jedince i společnosti.

Mým cílem je v této kapitole na příkladech srovnat hlavní charakteristiky této teorie s charakteristikami trampingu.

Jak už jsem výše zmínila, Turner dokládá, že analýza rituálního chování a symbolů může být použita jako klíč k pochopení sociálních struktur a procesů moderní společnosti¹. Pro popis rituálu převzal pojmosloví od svého předchůdce, francouzského folkloristy a etnologa Arnolda van Gennepa.

---

¹ Pro tu část knihy, která se zabývá modelem a vývojem *communitas* se Turner inspiroval vlastním přednáškovým cyklem. Na Cornellově univerzitě vedl seminář pro mezioborovou skupinu studentů a vyučujících na téma Metastrukturální aspekty společenských vztahů.

Z časového hlediska dělí rituál do tří fází – **fáze odloučení, pomezí a přijetí**. Právě fáze pomezí Turnera zaujala nejvíce. Nazval ji fází liminarity². Jde o období, kdy je během rituálu konkrétní osoba (či osoby) zbavena svého původního společenského statusu a s ním spojených práv i povinností³. Jak uvádí Turner: „Rysy ... liminární osoby („člověka na prahu“) jsou nutně nejasné, protože ... tato osoba se vymyká nebo vypadáva ze sítě klasifikací, které za normálních okolností stavu a postavení umísťují v kulturním prostoru. Liminární bytosti nejsou ani tady ani tam, nacházejí se mezi postaveními určenými a uspořádanými zákony, zvyklostmi, konvencemi a obřady.“ (Turner, 2004, s. 96).

Přesto charakteristické rysy postupně nachází. Liminární osoby „nemají žádné postavení, majetek, odznaky moci, sekulární oděv, jenž by označoval hodnotu nebo postavení, ani místo v příbuzenském systému“ (tamtéž, s. 96). Dalším pozoruhodným znakem, kterého si Turner všimá, je rituální moc slabých. „V liminaritě se podřízení stávají nejvyššími. ... nejvyšší politická autorita je znázorněna jako otrok.“ (tamtéž, s. 102) S tím souvisí vnější projevy liminárních bytostí, například oděv. Ačkoli sociologie uvádí u módy oblékání, že obvykle postupuje od vyšších vrstev ke středním a nižším, jednotlivci a skupiny, kteří „volí stát mimo postavením vymezený společenský řád a osvojují si stigma nízkého statusu, oblékají se jako vandráci, mají kočovné zvyky, „etnický“ hudební vkus, ...“ (tamtéž, s. 111). To vše platí o trampingu beze zbytku. (Detailněji se trampským oděvem zabývám v kapitole 2.2.b, jako součástí mimetické hry.)

Na zařazení trampingu jako *communitas* není zajímavé jen to, jaké jsou vlastnosti *communitas*, ale i v jakých obdobích vzniká. Jak uvádí Turner: „*Communitas* ... se může potenciálně nebo v ideálním případě rozšířit na celé lidstvo. V praxi se samozřejmě hybná síla brzy vyčerpá a hnutí samo se stane jednou z mnoha

---

² Z latinského *limen* = práh.

³ Týká se to jak rituálů přechodových, tak časových.

institucí – často fanatičtější a militantnější než ostatní, díky tomu, že samo sebe vnímá jako jediného nositele pravdy. Většinou se taková hnutí vyskytují během historických období, jež se v mnoha ohledech podobají liminárním fázím důležitých rituálů ve stálých a opakujících se společnostech, kdy hlavní skupiny nebo společenské kategorie těchto společností přecházejí z jednoho kulturního stavu do druhého.“ (tamtéž, s. 110).

Skutečně není obtížné najít prvky přechodových stavů společnosti u každé trampské generace. Vznik Československé republiky v roce 1918 kombinovaný s koncem světové války je i bez uvedení podrobností dostatečným podnětem. Ostatně řada trampů první generace uvádí jako jednu z motivací nedělních „útěků“ a nadšení z trampského prostředí právě deprivaci válečnými zážitky (Hurikán, 1990, Horák, 1992). Na počátku třicátých let se společnost dostala do liminární fáze kvůli hospodářské krizi, která rázně změnila společenský status velkého množství lidí a způsobila pocit nejistoty, nestability. Totéž lze prohlásit o období druhé světové války a období poválečné obnovy. Další změny zasáhly společnost v roce 1948. Jako liminární fázi společnosti lze jistě chápat i období politického oteplení po polovině 60. let a znovu se změnila hierarchie společnosti po vpádu vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968.

Každá trampská generace tedy dostala vždy nový impuls k vytvoření nové či staronové podoby *communitas*. Časté liminární fáze existence české společnosti ve 20. století lze také považovat za impulsy pravidelného obnovování *trampingu* vždy v trochu pozměněné podobě, ale na původních zásadách a s novým potenciálem. Dokonale zde platí, že *„právě flexibilita a pohyblivost společenských vztahů v moderních a industriálních společnostech může poskytovat lepší podmínky pro vznik existenciální communitas, ... než kterákoli předchozí forma společenského uspořádání.“* (Turner, 2004, s. 190). U každé trampské generace pak kromě hlavních zásad společných všem *communitas* (svoboda,

rovnost, nezávislost na majetku) lze najít ještě hlavní téma, související obvykle s hlavním celospolečenským problémem. Převážně nespokojenost s politickou situací země, ale např. ve 30. letech sociální problémy a v 70. a 80. letech ekologickou krizi.

Z Turnerovy teorie plyne, že tramping je obvykle průnikem mnoha liminárních fází. K liminaritě společnosti se obvykle řadí i liminarita vývoje osobnosti. S tím souvisí, že trampem se obvykle člověk stává v období adolescence či mladé dospělosti, které lze jistě za liminární považovat.

Dále Turner píše, že *„spontánnost a bezprostřednost communitas ... na rozdíl od právně politického charakteru struktury lze zřídka udržet delší dobu. Communitas si sama brzy vytvoří strukturu, v níž se volné vztahy mezi jednotlivci změny v pravidly řízené vztahy mezi společenskými rolemi“* (Turner, 2004, s. 130). Také toto zjištění lze dobře demonstrovat na tom, jak se každá trampská generace postupně rozpouští ve strukturu, která postupně ovlivňuje konkrétní jednotlivce. Wabi Daněk to nazývá „usazováním se“ (Horák, 1991). Turner z tohoto pohledu rozlišuje **existenciální** či **spontánní** communitas a **normativní** communitas (Turner, 2004). U té druhé se pak setkáváme se značně zjednodušenou společenskou strukturou, která je podepřená ideologickou strukturou ve formě mýtů a posvátných symbolů. Podstatný zlomový bod mezi jednotlivými formami je nutnost vystupovat společně proti strukturu a kvůli tomu řídit vnitřně členy skupiny. Pro názornost – osady ve svých počátcích vždy představují spontánní communitas, a ačkoli třeba mají šerifa a totem, jde jen o hru na strukturu. Teprve ve chvíli, kdy si musely pronajmout či koupit pozemek, kdy jejich chaty dostaly popisná čísla, kdy se organizovaly jako sportovní kluby, hrající i netrampské soutěže, jako složky hnutí Brontosaurus, ... stávaly se normativní communitas. Souvisí to i s dalším charakteristickým znakem liminárních bytostí a tedy i communitas – odmítavým postojem k majetku.

Prostředkem k dosažení občasného návratu ke spontánní formě jsou pak slavnosti, v případě trampů potlachy. Jazykem antropologie se jedná o kalendářní rituál. Logicky není náhodou, že název potlach je foneticky čtená podoba názvu kalendářního rituálu Indiánů kmene Kwakiutlů⁴ (Soukup, 2000).

Na závěr chci uvést to, co nejvíce hovoří pro oblibu existence volnočasových aktivit charakteru *communitas* a tedy i trampingu. Dialektika struktury a *communitas*, která je důležitá pro poznání *communitas* je ale důležitá i pro uspokojení všech lidských fyzických i duševních potřeb. Jak píše Victor Turner: „ *I ty nejjednodušší společnosti ... rozlišují mezi strukturou a communitas a toto dělení se symbolicky projevuje v kulturních attributech liminarity, okrajovosti a podřízenosti. ... Společně ale prostřednictvím vztahů člověka k jeho bližním vytvářejí „lidskost“.*“ (Turner, 2004, s. 126)

„Spontánní communitas je bohatá na pocity, především na ty příjemné, ... má v sobě něco „magického“. Subjektivně obsahuje pocit nekonečné moci. Ale tato moc se v nezměněné podobě nemůže týkat detailů uspořádání společenské existence. ... Na druhou stranu se strukturální jednání rychle stává suchopárným a mechanickým, pokud ti, kteří jsou v něm zapojeni, se pravidelně nenorí do regenerující hlubiny communitas. Moudrost znamená vždy najít vyvážený vztah mezi strukturou a communitas za daných časových a místních podmínek, přijmout každou formu, která je momentálně hlavní, aniž by člověk odmítal druhou a nelpět na jedné z nich, když je její hybná síla vyčerpána.“ (tamtéž, s. 136).

Trampové tedy činí nejlépe jak mohou, pokud se jejich hra na tuláky a lidi na okraji společnosti omezovala a omezuje pouze na volný čas: tedy neděle, později víkendy, případně prázdniny a dovolené. To, že tramping není a nebyl absolutním odmítáním „normálního“ života většinové společnosti, svědčí i to, že ve všech generacích trampů najdeme množství lidí, kteří dosáhli ve svých

---

⁴ Ti vyslovují potlach jako potlač.

profesích mimořádných výsledků a tedy i vysokého společenského statusu zahrnujícího i majetek a prestiž. Pravidelné odkládání tohoto společenského statusu nesoucího i vysoké nároky jim pomáhalo a pomáhá odreagovat se a nabrat síly.

2.2.b Tramping jako hra

Aktivity provozované ve volném čase bývají často označovány jako hry. V následující kapitole se chci zabývat tím, do jaké míry je hrou i tramping.

Pro mé zkoumání je nejpodněnější vědecký pohled na hru, který pochází z pera francouzského sociologa a antropologa Rogera Cailloise. V konsenzu s ní nahlížím hru jako „činnost bytostně

- 1) **svobodnou**, k níž hráč nemůže být nucen, aniž by hra okamžitě přišla o svou povahu přitažlivé a radostné zábavy;
- 2) **vydělenou z každodenního života**, vepsanou do přesných a předem daných časoprostorových mezí;
- 3) **nejistou**, jejíž průběh ani výsledek nemůže být předběžně určen, v níž je hráči a jeho iniciativě a invenci nezbytně ponechán určitý prostor;
- 4) **neproduktivní**, jež nevytváří ani hodnoty ani majetek, ani žádné nové prvky, a která s výjimkou cirkulace majetku uvnitř kruhu hráčů vyústí v situaci identickou jako byla na počátku hry;
- 5) **podřízenou pravidlům**, podléhající konvencím, které pozastaví po dobu hry působnost běžných zákonů a zavedou během trvání hry zákony nové, které jedinečně ve hře platí;
- 6) **fiktivní**, doprovázenou specifickým vědomím alternativní reality nebo neskrývané iluze ve vztahu k běžnému životu (Caillois, 1998, s. 31).

Tramping pak beze sporu naplňuje většinu klasifikačních měřítek. Svobodu má natolik vepsanou ve svých projevech i cílech, že jí není třeba více dokládat. V Cailloisově větě: „Slovo hra ... evokuje myšlenku volnosti, nenuceného pohybu, prospěšné, ale

nepřemrštěné svobody.“ (tamtéž, s. 14), lze slovo hra zaměnit za slovo tramping, aniž by ztratila jen kousíček ze své pravdivosti.

Bod číslo dvě splňuje také beze zbytku. Trampuje se vždy v rámci volného času a v přírodě. Jak potvrdí všichni trampové, jednotlivé vandry mívají sice obvykle rámcový plán, ale jejich konkrétní podoba je ovlivněná spoustou vlivů, počínaje počasím, množstvím náhodně přibraných kamarádů nebo jakoukoli náhodnou inspirací. Tedy i bod tři tramping splňuje.

Bod čtyři – tedy neproduktivnost hry – je však v případě trampingu diskutabilní. Nejde ale rozhodně o prvoplánovou, ekonomicky motivovanou produktivitu. Přesto však můžeme najít produkty, které jsou i ekonomicky využitelné a využívané. Jedná se o různé módní části výstroje a o umělecké produkty, například hudbu (blíže kapitola 3.3.a). Nezanedbatelným „produktem“ je ale také hodnotová orientace, která determinuje životní styl. Ačkoli si tramping nedává výchovu za jeden z hlavních cílů jako skauting, nepopírá ovlivňování, ke kterému v jeho rámci dochází. Jak uvádí Bob Hurikán: *„Výchovnou stránku nejen sama o sobě zaručila ušlechtilost indiánského plemene, v němž tramping našel vzor, nýbrž i láska k přírodě a hlavně vlastní konání, vychované samotou, sebekázní a soběstačností.“* (Hurikán, 1990, s. 11). Ochranitelský přístup k přírodě je s trampským životním stylem úzce spjatý, jak blíže popisují v kapitole 3.3.c.

Podřízenost pravidlům je podmínka, kterou tramping také splňuje. Za základní pravidla jsou ve všech trampských generacích vždy považovány zásady woodcraftu, dále se však vyvíjejí v rámci každé trampské skupiny i v rámci každé generace .

Fiktivnost, tedy vědomí alternativní reality je u trampů spojeno s pocitem vyšší hodnoty trampského světa. Lze jej dokonale popsat větou: *„Když ...partner zkazí hru, způsobí návrat k přirozenému „nehernímu“ stavu věcí a umožní znovu veškeré vydírání, úskoky a nedovolené triky, jakých se používá v životě*

a jejichž vyobcování bylo právě smyslem dohodnutých herních konvencí.“ (Caillois, 1998, s. 14).

Roger Caillois se ve své knize nezaměřil pouze na definování hry, ale hlavně na její klasifikaci. Pojmenovává čtyři kategorie her, podle toho, který princip v té které převládá. Zda jde o soutěž, náhodu, chování „jako by“ nebo závrať. Kategorie pak nazval **Agón**, **Alea**, **Mimikry** a **Ilinx**. Uvnitř každé kategorie pak dochází k hierarchizaci podle stejného pravidla, mezi dvěma póly. Pól, který je synonymem pro improvizaci a nebržděnou fantazii nazývá Caillois **paidiá**; opačný pól, kde je hře nastaveno maximální množství herních konvencí, takže vyžaduje více úsilí, trpělivosti a obratnosti, **ludus** (tamtéž).

Zařazení trampingu pomocí kategorizace her je pak jednoduché. Už na samém počátku kapitoly věnované kategorii mimikry lze nalézt tuto větu: *„...ve hře jde o to ze světa uniknout tím, že svět přejinačíme. Lze ale také unikat tím způsobem, že přejinačíme sami sebe.“* (tamtéž, s. 40). A dále pak: *„Každá hra předpokládá, že dočasně akceptujeme ... uzavřený, konvencionální, v jistém ohledu fiktivní svět. Hra nemusí spočívat jen ve vyvíjení nějaké aktivity nebo v podrobení se osudu v imaginárních okolnostech, ale také v tom, že se sami staneme iluzorní postavou a podle toho se také chováme.“* (tamtéž, s. 40).

Základním předpokladem mimetické hry je tedy změna identity. V rámci trampingu je tato realizována hlavně dvěma způsoby. Jednak změnou jména a jednak maskou. Podle Cailloise to má následující význam: *„...využít panujícího uvolnění, které vyplývá ze skutečnosti, že maska zakrývá společenskou personu a osvobozuje skutečnou osobnost jejího nositele.“* (tamtéž, s. 42).

Udělení přezdívky je samozřejmou součástí trampského světa. Vzor lze najít v indiánském iniciačním obřadu označení každého jedince zaslouženým a výstižným jménem. Přezdívka sama

je pak součástí trampského slangu⁵, který má v rámci trampského světa integrační a oproti světu okolnímu pak distanční funkci. Přezdívky se pak obvykle vyznačují některým nebo všemi následujícími parametry: vystižením neoficiální (trampské) sociální role, citovostí, kreativitou, expresivitou a humorem (Literáková, 1998).

Nezbytnou součástí mimetické polohy hry je také maska, převlek, tedy trampský oděv. Je pozoruhodnou kombinací praktičnosti, ideologie a hravosti. V průběhu let se vyvíjel a trampové navzdory svému demonstrativnímu pohrdání módou⁶ většinou, snadno podléhali každé nové módě trampské. Filmové a knižní vzory byly realizovány z domácích zdrojů, případně modifikovány a doplněny řadou předmětů, které byly odolné a praktické⁷. Obsáhle a podrobně to popisuje Bob Hurikán: *„Osmahlí muži i bílé ženy oblečeny podle „módy“, kterou předepisovalo Červené Eso, Býčí Oko, Liberty, napodobili své filmové miláčky: Mary Walcampovou, Wintropa, Eddie Polla, Malého Medvěda, Swennyho, a snažily se svým životem co nevíce přizpůsobit Divokému západu... Do té doby se chodilo na toulky v nejrůznějším obleku. Každý chodil v tom, co měl. Nejčastěji to byly manchestrové kalhoty, staré sáčko a čepice. Ti šťastnější měli „skautský“ správně americký klobouk,... Tam se také dostaly*

---

⁵ Jeho součástí je i pozdrav a oslovení. Pozdrav „ahoj“ převzali čeští trampové od vodáckých spolků. Původně pochází z anglického ahoy, což je námořnické volání na míjenu loď (hoy = menší nákladní loď). Trampské oslovení „kamaráde, kamarádko“ pochází z francouzského camarade, které vzniklo ze španělského camarilla. To znamená komora. Nazývalo se tak komornictvo, které žilo v domácnosti panovníka a nezřídka na něj mělo značný vliv. Zásadní inspirací pro trampské prostředí byly ale dobrodružné romány z přelomu 19. a 20. století, kde kamarád znamená totéž co druh, tovaryš či věrný přítel. (dostupno na www.svatojanske-proudy.cz)

⁶ Móda = momentálně převládající vkus. M. vyjadřuje oficiálně nezávaznou normu společenských vztahů a je také přízpůsobením se některým společenským skupinám. Dnes je móda především prostředkem sebeprezentace a relativní individualizace. Módní průmysl využívá jak lidské potřeby po odlišení, tak i potřeby napodobovat druhé. Módní trendy se zpravidla šíří ze středních vrstev do vrstev nižších. (Jandourek, 2001, s. 161)

⁷ To je důvod, proč se součástí oděvu a užitných předmětů trampů stalo množství výstroje a výbroje mnoha armád. Armádní výstroj je obvykle odolná a praktická. Rozhodně nesouvisí s militantností trampů.

„kochmašiny“ pocházející z Itálie a používané jako polní vařiče horských pluků. Z další vyřazené horské výzbroje byly na skladě italské torny, šálky, plechovky na cukr a čaj, plechovky od keksů,... polní láhve a staré, často prostřílené stany. Přicházely také kolíky ke stanovým dílcům, polní lopatky... a polní sekery... Americké klobouky se kupovaly za rovných deset korun.... Z prvopočátku se nosil klobouk po způsobu hrdinných Búrů. Jedna jeho strana byla přichycena nití nebo patentním knoflíkem ke kloboukovému dýnku. Ostatně tak byly nakresleny hlavní osoby Mayových spisů, hlavně Sam.“ (Hurikán, 1990, s.16)

Oděv však zdaleka nebyl jednotný a rychle se vyvíjel: „Textilní závody nestačily vyrábět strakaté košile... Staré velurové klobouky se měnily zručným promáčknutím střechy v originál stetsony... a široké opasky, okrášlené nejčastěji čalounickými cvočky zvanými „nedejme se“, byly nezbytným doplňkem výstroje.“ (tamtéž, s.19)

Stejně podrobně popisuje oblečení a oblíbené tábornické předměty trampů i v dalších obdobích. Doba kanadská (od 1927) změnila výzbroj a výstroj směrem od hravosti k praktičnosti. Dlouhé otrášené kalhoty nebo kožené legíny byly vystřídány střízlivějšími pumpkami. Širáky zvané sombrero byly zaměněny za měkké sportovní klobouky. Italské torny byly nahrazeny americkými „ueskami“, které daleko lépe osvědčily svou ohromnou skladnost a celkovou praktičnost. V té době také mezi trampy získaly na oblibě vysoké šněrovací boty, kterým se ostatně dodnes říká „kanady“ (tamtéž).

Dokladů o vývoji tramské výstroje je mnoho. Jako poslední příklad uvádím jak vypadal dokonalý tramský oděv přibližně po půl století: „Babka odklopila víko černé okované bedny a scvrklou rukou ukázala dovnitř: „Vemte si to pane tramp, vám se to může ještě hodit.“ A Lodyha nevěřil svým očím.

Staré flekaté maskáče, černý stetson s hadinkou okolo, perfektní pultitry s šedivými vráskami prachu, zrzavobílé tele, plechová ledvina, vyběžený kožený opasek, patronaška, stará

originál usárna s poctivého plátna, feldflaška v chlupatém obalu, ošoupaná tankánská bunda... úplný poklad starého čundráka.“ (Hosnedlová, 1998, s. 133).

Pozoruhodné jsou i souvislosti mezi převlekem a pravidly. Jak vyplývá z výše uvedeného, trampský oděv poskytoval a poskytuje velký prostor tvořivosti, ať ve smyslu představivosti či ve smyslu rukodělném. Následující úryvek však objasňuje, jaké jsou základní zásady oddělující trampský oděv od toho všedního.

„Upozorňuju, že je jedno, jak je kdo oblečen, je-li koženěj, plátěnej, třásnětej, vojenskej, srstnatej nebo silonovej. No, úplně jedno to vlastně není, kdo není mezi námi plátěnej a zelenej, musí být hodně statečnej. To aby snášel slovní útoky na barvu svého oblečení a pokud možno i na tvar rance. To však patří k věci.“ (Wohlrath, 1998, s. 152).

Na závěr bych ráda uvedla, že tramping se sice jeví jako hra kategorie mimikry, ale jeho nedílnou součástí jsou i další hry, které je možno zařadit do dalších kategorií. Pocity překonávání sama sebe v různých mimořádných situacích, které volné táboření přináší lze snadno přiřadit kategorii Ilinx. Potlachy a táborové hry s sebou obvykle nesou různé soutěže, tedy hry agonálního a aleatorického charakteru. Souvislostem trampingu a sportu, tedy her kategorie agón jsem věnovala kapitolu 3.3.b.

2.2.c Tramping jako sociální hnutí

Vzhledem ke značnému rozšíření trampingu a jeho vlivu na hodnotovou orientaci jedinců, mi připadá důležité nahlédnout ho i jako sociální hnutí. Teorie sociálního hnutí obsahují jako podstatný prvek nejen inspiraci či determinaci většinovou kulturou, ale i její ovlivnění.

Prvním obdobím, kdy je možné vidět v trampingu sociální hnutí jsou 30. léta 20. století. Tehdy přispěli trampové k demokratizaci společenských poměrů tím, že se jim podařilo právní cestou obhájit legálnost existence trampingu.

Jak už jsem uvedla, tramping byl díky své neorganizovanosti často pokládán za něco, co odporuje řádu a pořádku. Také dodržování jakýchkoli zásad samotnými trampy mohlo být vždy jediné dobrovolné. Je tedy logické, že občas docházelo k různým excesům a také střetům, jak o nich píše A.B. Svojsík (kapitola 2.1). Přestože se tramping také ve snaze zmírnit negativní postoj veřejnosti už krátce po svém vzniku začal strukturovat⁸, neshody pokračovaly a negativní postoj určité části veřejnosti vyvrcholil v dubnu 1931 výnosem zemského prezidenta Kubáta⁹. Ten volné táboření prakticky zakazoval.

---

⁸ Osady, tedy komunity se začaly usazovat na pevných místech, vznikala trampská periodika, která mají výchovný charakter a jejich přispěvatelé se často snažili vymezovat, co je trampské a co nikoli.

⁹ „Vyhláška zemského prezidenta v Praze ze dne 9.dubna 1931, č. 180236 ai 1931, 16-7500/16 ai 1930, kterou se vyhláší opatření proti výstřelkům campingu a trampingu.

Na základě ustanovení článků 2. a 3., odstavec 1., zákona ze dne 14. července 1927, č. 125 Sb. z. a n., o organizaci politické správy, zakazují při campingu a trampingu:

Všeliké nepřístojné jednání nebo chování na místech veřejných nebo veřejně přístupných, kterým se ruší neb ohrožuje veřejný pořádek, klid, bezpečnost, dobrý mrav nebo slušnost nebo se vzbuzuje veřejné pohoršení, zejména: společné táboření osob různého pohlaví v přírodě i ve stanech, chatách a srubech – vyjímaje táboření rodinné-, pobíhání v nedostatečném úboru, zvláště v úboru koupacím mimo obvod vykázaných koupališť, zpívání popěvek obsahující nemravného, dále: nošení zbraní, zvláště zbraní zakázaných, bez platného zbrojního pasu a koupání na místech zakázaných.

Přestupky této vyhlášky, jejíž účinnost počíná dnem vyhlášení, trestati budou – bez újmy soudního stíhání – politické úřady I. stolice tresty na penězích od 10 Kč

V počtu deseti tisíc se trampové sešli 19. května 1931 k vyjádření protestu v Pivovarské zahradě na Královských Vinohradech. Shromáždění bylo policií rozehnáno, což vyústilo v ostrou, převážně tiskovou diskusi o smyslu výnosu, ale i trampingu. Diskuse probíhala jak mezi trampy a veřejností, tak mezi skupinami trampů¹⁰.

Situaci popsal Bob Hurikán takto: *„Kubátův výnos , který zpočátku brali trampové víceméně s humorem, vyvolal záhy čím dál prudší reakci. ... Policisté začali nařízení zemského úřadu plnit s neuvěřitelnou důsledností. Každou sobotu konaly se honičky, kdy příslušníci bezpečnostních orgánů unikaly do údolí, do osad; občané, kteří se takzvaně provinili, byli trestáni pokutami a šikanováni venkovskými soudy.“* (Hurikán, 1990, s. 247).

Problém se nakonec po letech vyřešil. *„...jeden z osadníků libříckého údolí ... postoupil svůj případ až k Nejvyššímu správnímu soudu. Zmíněný člověk, tramp, byl svého času, zásluhou udání přehorlivého četníka, okresním úřadem v Jílovém odsouzen k pokutě 30 korun. Tramp se však nedal a zahájil spor, který se táhl dlouhé čtyři roky. Skončil pak před vzpomínaným Nejvyšším soudem. A tato instituce zrušila nejenom rozsudek jílovského soudu, ale i výnos zemského úřadu“* (tamtéž, s. 247). Zbývá dodat, že Nejvyšší soud zrušil výnos, neboť shledal, že potlačuje základní lidská práva, tedy i právo na osobní svobodu.

Základní události popisující vývoj trampingu v první polovině 30. let jsem uvedla, abych na nich demonstrovala součinnost s teoriemi sociálních hnutí. Základním předpokladem každého sociálního hnutí je kolektivní chování, tedy *„činnosti provozované příslušníky skupin, kteří se nemusí znát a jejichž chování je často spontánní a nečekané“* (Jandourek, 2001). Stejně jako chování obecně jej sociologické teorie považují za spontánně podmíněné

---

do 5000 Kč nebo na svobodě od 12 hodin do čtrnácti dnů. Zemský prezident: Kubát v.r.“ (Altman, 2000)

¹⁰ Bob Hurikán v této souvislosti popisuje neshody mezi okruhem časopisu Naše osady a okruhem časopisu Tramp (Hurikán, 1990).

(tamtéž). Pokračovatel Chicagské školy, americký sociolog Neil Smelser vytyčil podle zásad strukturálního funkcionalismu hierarchii podmínek, za kterých dochází ke kolektivnímu chování. Nazval ho „**modelem přidané hodnoty**“, protože „*každá další úroveň tohoto modelu k vysvětlení konkrétního projevu kolektivního chování něco přidává*“ (Znebežánek, 1997, s. 14). Ideologické a geografické předpoklady vzniku trampingu je pak možné vidět jako Smelserovo **strukturální přispívání**, tedy prvky, které reprezentují zvláštnosti dané společnosti, vytvářející odlišné příležitosti a cesty k protestům. Podle Smelsera jde o první stupeň podmiňující vznik kolektivního chování. **Strukturálním napětím**, které představuje aktuální příčinu potíží lidí, je dlouhodobé napětí mezi trampy a veřejností, způsobené chápáním trampingu jako něčeho, co narušuje pořádek. Dojem, že by se veřejnost trampů nejraději zbavila, je pak možné označit za **generalizované přesvědčení** o existenci zvláštních kategorií sil s univerzální působností. Výnos zemského policejního prezidenta se stal **urychlujícím faktorem** kolektivního chování. **Aktivity vůdců** pak přivedly trampy na protestní shromáždění a **komunikace**, tedy projevy řečníků rozvášnilly dav, takže proti němu nakonec zasáhla policie. A celý další vývoj vedoucí až ke zrušení výnosu, který podmínila i postupně rostoucí popularita hnutí, lze označit za **působení sociální kontroly** (Smelser, 1962).

Smelser stejně jako mnozí další teoretici¹¹ sociálních hnutí té doby vidí jeho funkci v tom, že tvořivým způsobem rekonstruuje menší nebo větší oblast společenského uspořádání. V případě trampingu jde o pohled společnosti na náplň volného času, která ale ve svých důsledcích posouvá i pohled na přírodu a její ochranu a také rovnoprávnost pohlaví. Z tohoto důvodu je na Smelserově teorii také přínosná myšlenka kontinuálního přechodu mezi kolektivním chováním a institucionalizovaným jednáním. Ta se později stala základem teorie mobilizace zdrojů (Znebežánek, 1997).

---

¹¹ Například H. Blumer, H. Arendtová, J. Cohenová.

Další významnou teorií sociálních hnutí je teorie představitelů druhé generace Frankfurtské školy, německého sociologa Jürgena Habermase¹². Habermas rozšířil reduktivní přístup svých předchůdců a popsal sociální hnutí jako důležitý prvek v rozšiřování komunikativní etiky, která nabízí možnost obrany „životního světa“ před sevřením účelovou racionalitou (tamtéž). Teorie vychází z kritiky Weberovy koncepce racionalizace. V ní je proces racionalizace ve smyslu „odkouzlení“ popisován jako proces zasahující všechny společenské principy. Habermas tvrdí, že racionalizace je proces, který zasahuje oblast struktur moci, ne však oblast kultury a etiky. Zásadní roli v překonání této dichotomie pak může sehrát tzv. **komunikativní etika** a *„přispět tak k vysvobození světa ze sevření účelovou racionalitou“* (Znebežánek, 1997, s. 53). Za významné mediátory komunikativní etiky pak Habermas považuje právě sociální hnutí (Habermas, 2000).

Tramping pak naplňuje předpoklad, že sociální hnutí je mnohovrstevné a třídně nespecifické, nevyjadřuje pouze své vlastní omezené zájmy, ale reaguje na problémy týkající se všech bez rozdílu (tamtéž). Tyto předpoklady naplnil tramping nejlépe v 70. a 80. letech zapojením do aktivit a organizací orientovaných na ochranu přírody. V té době téma ochrany přírody a trvale udržitelného života vyvstalo jako celosvětová priorita. Spojení trampingu a ochrannářských aktivit pak blíže popisují v kapitole 3.3.c.

---

¹² Habermasova teorie patří mezi tzv. teorie „nových sociálních hnutí“ (Znebežánek, 1997).

3 Reflexe trampingu ve většinové kultuře

Kromě popisu ideologických zdrojů trampingu a jeho uvedení do kontextu společenskovedních teorií je pozoruhodné věnovat se jeho reflexi ve většinové kultuře. V této oblasti je zásadní vliv chladných i horkých médií, tedy knih, tisku, rozhlasu a filmu.

V rámci většinové kultury lze také vysledovat několik jevů, které jsou s trampingem historicky nerozdělitelně spjaté, ale dnes jsou natolik samostatnou součástí většinové kultury, že řada jejich konzumentů nemá o těchto kořenech vůbec ponětí. Jedná se o hudbu, sport, ekologické myšlení, respektive chování a chataření.

3.1 Souvislosti ve vývoji moderní společnosti, médií a trampingu.

Už v kapitole 2.1 jsem zmiňovala fakt, že trampung je produktem moderního města nebo spíše velkoměsta, protože první trampové pocházeli z Prahy. Nešlo samozřejmě jen o to, že blízké okolí Prahy - údolí Vltavy, Sázavy a Berounky – poskytovalo ideální kulisy pro hru na Divoký západ, ale o determinaci celkovým vývojem společnosti. Mezi důsledky průmyslové revoluce patřily i změny v sociálně prostorové organizaci společnosti, označované pojmem urbanizace a chápané jako „jedinečná transformace nejen osídlení, ale všech stránek sociálního a kulturního života“ (Musil, 2002, s.8), ve smyslu difuze hodnot, postojů a různých prvků městské kultury (tamtéž).¹³

Městský způsob života s sebou nesl i nedostatečný kontakt s přírodou. Potřebu obyvatel měst, opouštět pravidelně město a regenerovat síly v přírodním prostředí je možné sledovat už v antice. Ve středoevropském prostoru se znovu objevuje v období renesance. V té době i v období 17. a 18. století se však jednalo o módu úzce svázanou s pořizováním nákladných venkovských sídel a tedy realizovanou pouze těmi nejmajetnějšími. Vliv humanismu a romantismu vedl pak bohaté mecenáše ke zřizování zahrad v těsném okolí měst, které byly přístupné široké veřejnosti. Orientace českého národního obrození na venkov, jako zdroj pravého češství vedla k touze po poznávání venkova. Tato se pak realizovala prostřednictvím spolkové činnosti. Předně Sokol, posléze i Klub českých turistů pořádaly vlastivědné výlety po celé zemi (Librová, 1988). K tomu ovšem využívaly všechny dostupné výtvarné prvky civilizace. Skauting a následně trampung pak byly první

---

¹³ Urbanizace je proces přesunu venkovského obyvatelstva do měst a rostoucí koncentrace obyvatel a hospodářské činnosti ve městech, která se rozrůstají a v další fázi pronikají do okolních a dosud venkovských oblastí. Je to též růst podílu městského obyvatelstva v populaci a osvojování městského způsobu života. Proces urbanizace je doprovázen prohlubující se dělbu práce a vzájemnou závislostí prvků společnosti (Jandourek, 2001).

formy pobytu v přírodě založené na volném táboření a snaze s přírodou splynout (Uherek, 1992).

Další související a podstatnou změnou, kterou přinesl přerod společnosti ve společnost moderní, byly změny v organizaci práce, které přinesly vznik *volného času*. Tedy času, kdy se člověk může věnovat jen svým zájmům¹⁴. Jeho naplňování se dělo na základě potvrzování změn v charakteru sociálních vztahů. Institucionálně pak často prostřednictvím spolkové činnosti.

Náplň volného času podléhala a podléhá sociální stratifikaci stejně, jako ta část času, která bývá věnována produktivní činnosti. Spojitost je pak zřejmá. V rámci zachování či posílení společenského statusu - připsaného i získaného v pracovním procesu - se lidé věnují vždy pouze takovým volnočasovým aktivitám, které mohou přímo či nepřímo jejich status udržovat, či posilovat. I ve stratifikaci členstva různých spolků se většinou odrážela a odráží stratifikace přenesená z oblasti práce. Strategie obsažená ve stanovách a náplni spolků pak obvykle pojmenovává, v čem jsou jejich činnosti společensky přínosné.

Tramping se v tomto ohledu odlišuje. Ne že by se prezentoval jako společensky nepřínosný. Naopak, ale přínos vidí pouze v odpočinku od všednodennosti realizovaném formou hry. Každou jednotlivou generaci trampů, lze popsat jako *communitas* (kapitola 2.2.a), tedy nestrukturované společenství, ve kterém každý jednatel prostřednictvím typických (a pro všechny stejných) formálních rysů zcela odkládá svůj společenský status. O totéž se pokoušela i řada spolků, například Sokol nebo oddíly založené na pravidlech skautingu. (Jednotné oslovení, tykání, přezdívky.) Status oficiální organizace však důslednou změnu identity neumožňuje. Dlužno dodat, že v jednotlivých trampských osadách také obvykle lidé identitu svých nejbližších přátel znají. Stejně tak je ale úplně běžné, že se na jednotlivých tábořištích, osadních

---

¹⁴ Volný čas plní ve společnosti funkci kompenzační, při níž dochází k uplatnění těch schopností, které nemohou být v důsledku dělby práce využity a rozvíjeny v pracovním procesu. Dále funkci integrační a funkci relaxační (Matějů, 1991).

potlaších a zvláště pak na větších hudebních akcích s důvěrou a často léta setkávají lidé, kteří znají pouze svou tramskou, nikoli civilní identitu. Osady se pak postupem času také vnitřně strukturují, ale tento získaný společenský status a s ním i prestiž, které tím trampové nabývají, nemají přímou vazbu na status platný pro ně ve většinové společnosti.

V rámci vytyčeného tématu, kterým jsou souvislosti ve vývoji moderní společnosti, médií a trampingu, se dále budu věnovat médiím. Média masové komunikace jsou podle názorů odborníků nedílnou součástí moderní společnosti (jejím produktem) a zároveň jedním z nejdůležitějších tvůrců její podoby. Rychlost šíření kulturních vzorů¹⁵ a informací prostřednictvím médií zásadně utvářela (a utváří) tvář společnosti.

Žádné médium totiž není čistě instrumentální a samo tedy přispívá k významu informace záměrným i nechtěným způsobem (Jandourek, 2001, McQuail, 1999, Mc Luhan, 2000). Ukázkou takového působení médií, které vedlo spolu s dalšími okolnostmi až k vytvoření mýtu, je informování o Americe. Nosiči informací se stávala média, typická vždy pro dané konkrétní období. V polovině 19. století hlavně noviny, ale i kalendáře a reklamní brožury, v první polovině 20. století pak i časopisy, rozhlas a film. Po celou dobu samozřejmě knihy.

Prvními emigranty, kteří posílali do Čech zprávy, byli Čeští bratři, kteří opustili Evropu po roce 1627. Zprávy ale přicházely i od jejich politických odpůrců, českých jezuitů, kteří tam v té době pořádali své misijní cesty (Jařab, 1997).

Velmi významné pro „český obraz Ameriky“ byly články Karla Havlíčka Borovského, který ve svých novinách zdůrazňoval ideály americké nezávislosti, svobodu tisku, demokratické tradice a volnost občanů oproti policejnímu dozoru, cenzuře a útisku v Rakousku-Uhersku. Havlíček jako první publikoval v českém

---

¹⁵ Kulturní vzor je koherentní systém společenských institucí, forem chování, kulturních předpokladů, hodnot a norem charakteristických pro danou společnost a kulturu (Matějů, 1999).

překlada americké prohlášení nezávislosti, psal o životě v USA a chválil jejich ústavu (Eckertová, 2004).

V té době, přibližně v polovině století, se jinak v českých novinách o Americe objevovaly především senzační zprávy. Například o tornádech, Indiánech, zlatokopech a podobné. Velký vliv na formování všeobecné představy o Americe měly také příručky pro přistěhovalce. Psali je agenti loďařských a přistěhovaleckých společností a pozemkoví spekulanti a zveličovali v nich klady mírného podnebí, úrodné půdy a bohatých nalezišť minerálů. A přesto, že se celá řada přistěhovalců přesvědčila, že ráj neexistuje ani v Americe, zůstala už v Čechách zakořeněná představa Spojených států jako země ekonomických příležitostí a společenského pokroku (tamtéž).

Paradoxně k těmto postojům se v Čechách těšily velkému zájmu informace o osudu utlačovaných indiánských kmenů a zotročených černochů. To lze přičíst hlavně lidské a politické identifikaci české obrozenecké společnosti s jinými porobenými národy. Výsledkem byla idealizace, která zcela nevymizela ani poté, co dostatek objektivních informací, které přicházely zvláště v průběhu 20. století měl ony idealistické představy logicky zbořit (Jařab, 1997).

Pro 19. století byla typická masová, politická i ekonomická emigrace z Evropy do USA. Zprávy, které od emigrantů přicházely sice nebyly vždy dobré, ale důležité bylo, jak popisovali zemi náboroví agenti a také novináři, kteří zemi navštívili a pak o ní v Čechách psali. Kupříkladu Vojta Náprstek¹⁶ se vrátil Amerikou, kterou procestoval křížem krážem, natolik okouzlen, že se po zbytek života nadšeně věnoval její propagaci. Náprstek si vedl deník o svém pobytu, sympatizoval s Indiány, zaznamenával si jejich zvyky a obřady a získal od nich řadu předmětů, které jsou dnes

---

¹⁶ Vojtěch Náprstek pocházel z měšťanské rodiny, které patřil pivovar U Halánků na Betlémském náměstí. Jako student se angažoval v roce 1848 a posléze před policejním vyšetřováním a pravděpodobně i vězněním uprchl do USA. Vrátil se po 10 letech, po uvolnění politických poměrů a do konce života se věnoval nadšeně propagaci USA (Horská, 1999).

ozdobou sbírek muzea, které nese jeho jméno. Sbíral přírodniny, nářadí, zbraně a ozdoby, které posloužily k poznání etnografických a kulturních poměrů Nového světa. S obdivem mluvil i o sociálním a politickém systému USA. Viděl Ameriku jako zemi svobody a to v každém ohledu. Stal se propagátorem myšlenek ženské emancipace, pořádal naučné přednášky, podporoval založení Amerického klubu dam¹⁷ a vůbec myšlenky ženského vzdělávání (Eckertová, 2004).

Velmi důležitým přínosem k formování českého obrazu Ameriky byla literatura. Významná byla překladatelská činnost spisovatele Josefa Václava Sládka, ale i jeho publicistická činnost věnovaná Spojeným státům a jejich literatuře¹⁸. Mezi překladatele americké literatury patřil i Jaroslav Vrchlický nebo Václav Kliment Šembera.

Nejen u pozdějších rodokapsů však lze najít příklady, kdy česká verze nebyla překladem, ale smělou adaptací původní předlohy. Jedná se například o osud nejpopulárnější americké knihy Chaloupka strýčka Toma od Harriet Beecher Stowe. První překlad u nás vyšel v roce 1854¹⁹, ale už o rok dříve putovala k českému čtenáři kniha nazvaná Strejček Tom čili Otroctví ve svobodné Americe - „povídka pro mladý a dospělý věk, vzdělána dle anglického románu od paní Harriet Beecher Stowe“ (Jařab, 1997, s. 397). Obecně je možné říci, že způsob přebírání americké literatury a na jejím základě vytvářených kulturních vzorů je zásadní informací o české společnosti té doby (tamtéž).

Význam měla ale i literatura evropská. Nejvýraznější posuny vytvářející mýty obsahují populární romány vycházející na přelomu století. Typický je mýtus Indiánů – moudrých, statečných

---

¹⁷ Byl ustaven v pivovaru U Halánků, který patřil Náprstkově rodině, na počátku roku 1865. Členkami byly takřka všechny významné kulturní osobnosti. Také spisovatelka a „emancipistka“ Eliška Krásnohorská, která Náprstka označila za „advokáta žen“ (Horská, 1999).

¹⁸ Například v roce 1876 ve stati *První století severoamerické republiky* zaznamenal tehdy existující proudy v americkém písemnictví.

¹⁹ Autorem byl František Matouš Klácel.

a morálně silných jedinců, žijících v idylickém souzvuku s přírodou i svými blízkými. Krásným příkladem jsou dodnes živé mayovky. Karel May napsal všechny své dobrodružné knihy, které velkému množství Evropanů pomohly zásadním způsobem utvářet obraz Ameriky, ve své měšťanské vile v Drážďanech – Radebeulu, dříve než Ameriku na vlastní oči spatřil. Právě jeho knihy (a další populární literatura té doby) patří mezi základní ideové zdroje trampingu.

Po vzniku Československa v roce 1918 se obdivný vztah ke Spojeným státům jako spojenci, díky jehož podpoře mohla mladá republika vůbec vzniknout, promítl do celkové politické i kulturní atmosféry doby. Z pohledu zaměřeného na média a tramping je důležité, že se u nás promítaly americké filmy, z nichž mnohé sloužily jako zásadní zdroje pro imaginaci českých trampů (viz kapitola 2.2.b).

Dalším zásadním, tramping inspirujícím médiem, byl románový sešit, zvaný Rodokaps. Toto slovo dnes nese dva možné významy. Buď jde o romány z Divokého západu, či obecněji jakoukoli literaturu, které se nepřiznává umělecká úroveň. Třetí a z hlediska šíření zásadní význam souvisí s vnější podobou, která korespondovala s časopisy (bez ohledu na vnitřní náplň) a mohla tak překročit distribuční možnosti knih. Románové sešity u nás vycházely mezi lety 1935 – 1951. Ovlivňování s tehdy již rozvinutým a populárním trampingem bylo obousměrné. Romány s trampskou tematikou nebo tematikou pro trampy zajímavou, vycházely v několika řadách. Jednak v samotném týdeníku Rodokaps (Román do kapsy), který dal periodiku tohoto typu název. Dále pak v týdeníku Weekend, Rozruch (Romány pro vzrušené chvíle) a Divoký západ. Do většiny přispívali sami trampové. Jednotlivé týdeníky také pořádaly pravidelné literární soutěže a otiskovaly trampské rubriky.

Rodokaps byl ovšem také dítětem své doby. Jak uvádějí literární badatelé Pavel Janáček a Michal Jareš ve Světě

rodokapsu: „Byl projevem tak dlouhodobých a všeobecných pohybů, jako byla demokratizace písemnictví na jedné a nástup spotřební společnosti na druhé straně. Navazoval těsné styky s dalšími klíčovými obory populární kultury své doby, s populární hudbou, zábavním divadlem a samozřejmě kinematografií.(...) Odrážel trendy životního stylu, jakým se na přelomu 20. a 30. let staly nedělní výpravy do trampských chatových osad, formuloval a utvrzoval široce sdílené vzory kulturních, sociálních, rodových, vztahových a příbuzenských rolí, postavení muže a ženy, představy o společenské stratifikaci a mobilitě, vlastenecké hodnoty, ideály úspěchu a štěstí, spravedlnosti, dobroty a charakteru, zla a geniality.“ (Janáček, Jareš, 2003).

Médiem jen nepatrně mladším než tramping je rozhlas. Pravidelné vysílání u nás bylo zahájeno v roce 1923. Vysílalo se hodinu denně, náplní vysílání byla hlavně hudba, zprávy a předpověď počasí. Vysílání se rychle rozšiřovalo, už po měsíci bylo vysíláno sportovní a burzovní zpravodajství, po půl roce už se vysílalo dvě hodiny, krátce po prvních narozeninách slyšeli posluchači první sportovní přenos, následovaly dramatické přenosy, vysílání zábavné hudby, kabaretních vystoupení, atd.

Tramping se do rozhlasového vysílání dostal díky výsledkům trampů - sportovců, ale hlavně díky trampské hudbě a humoru. Trampská kabaretní pásma byla velmi populární a pomáhala nové činnosti získávat sympatie veřejnosti. Zároveň je však i ukázkou toho, jak snaha prosadit se v rozhlase vede dlouhodobě k přizpůsobování tvorby jiné cílové skupině a často postupně rezignaci na obsahovou hodnotu a příklon k osvědčeným schémátům (kapitola 3.3.a).

Role filmu je také pozoruhodná z dvojího hlediska. Jednak jako inspirační zdroj trampingu, kdy ve 20. letech němé, černobílé, americké filmy s dobrodružnými náměty²⁰ všichni trampové nadšeně sledovali a přebírali z nich mnohé prvky, které

---

²⁰ Červené eso, Býčí oko nebo Liberty (Hurikán, 1990).

spoluutvářely tramské prostředí (kapitola 2.1). Také hledisko distribuce trampingu jako kulturní inovace je pozoruhodné. Té se podrobně věnuji v následující kapitole.

3.2 Mediální obraz trampingu jako odraz vztahu veřejnosti a trampů, se zaměřením na film

Mediální obraz trampingu je možné rozdělit na dva typy. První je produktem médií vytvářených samotnými trampy, druhý je pak reakcí společnosti na něj. Média vytvářená samotnými trampy, tedy hlavně časopisy, byla a jsou cílena hlavně na trampy samotné a jejich vliv na netrampskou veřejnost je tedy minimální. (Výjimku tvoří časopisy kombinované, jako například v 70. a 80. letech Mladý svět s rubrikou Táborový oheň. Jeho prostřednictvím se veřejnost s trampskými aktivitami seznamovala, ale hlavně se pro ni díky pravidelnému setkávání stával tramping něčím samozřejmým, běžnou součástí života společnosti.) Stanoviska prezentující reakce společnosti na trampská média, či trampingu obecně jsou závislá na situaci a motivaci producenta či autora. Tramping byl často chápán jako něco co odporuje pořádku. Ta část veřejnosti ucházející se o etiketu dohlížitelů na pořádek mu pak logicky nebyla nakloněna, což se odráželo i v mediálních produktech.

Obecně lze říci, že vzhledem k moci médií ovlivňovat veřejné mínění, je třeba hledat za každým článkem, knihou, či filmem s trampskou tematikou více či méně skryté vyjádření konkrétní situace vztahu trampové versus veřejnost.

Vzhledem k množství pramenů a šířce problematiky není mým cílem rekonstrukce kompletního obrazu trampingu, ale pouze potvrzení dílčích hypotéz, které se týkají odrazu konkrétní podoby vztahu trampů a veřejnosti, v mediálním (zvláště pak filmovém) obrazu trampingu té které doby.

30. léta

České filmy s trampskou tematikou vznikaly hlavně ve 30. letech 20. století. Pro trampingu to byla na jedné straně doba velké popularity. Trampové – sportovci dosahovali výjimečných výsledků,

v rozhlase se hrály tramské písně takřka denně, vycházela řada časopisů o trampingu, vznikaly filmy s touto tematikou. Na straně druhé ji pak lze vnímat jako dobu, kdy byla ohrožena sama existence hnutí. Veřejnost považovala tramping často za nevychovné flákání. Vzhledem k malé organizovanosti a deklarované tolerantnosti bylo nemožné zabránit jednotlivcům narušovat tramskou pověst. V roce 1931 vydal zemský rada Kubát vyhlášku, která trampování téměř znemožnila.²¹ Největším problémem byla značná možná volnost výkladu, kterou měli v rukou vždy místní četníci. Trampové protestovali. Časopisy Tramp, Naše osady, Naše stezka a Slunce svolaly protestní tábor²², který byl policií rozeznán. Situace se definitivně vyřešila až v roce 1935, když Vrchní soud, ke kterému podali trampové stížnost, vyhlášku zrušil, neboť omezovala základní lidská práva (Hurikán, 1990).

Je zajímavé, jak málo se tyto problémy odrazily v dobových tramských filmech. V Národním filmovém archivu uchovávají pět filmů s tramskou tematikou natočených v letech 1931 až 1939. Všechny mají přibližně stejnou náplň. Mladí lidé se o nedělích věnují trampingu, což jim přináší radost ze života stejně jako neporozumění až nesouhlas lidí z okolí (rodičů, kolegů,...). Mnozí to proto dělají tajně. Shodou okolností se pak konkrétní nesouhlasící seznámí s trampingem osobně a nutně změni názor. Stěžejní v každém z filmů je lovestory, pochopitelně vždy končící svatbou. Ve filmech zaznívá řada písniček, neboť právě zpěv a sport v přírodě jsou ve filmech představovány jako hlavní tramské činnosti.

První z nich film režiséra Oldřicha Kmínka Osada mladých snů. Jako jediný je zatížen neuvěřitelnou tíhou patosu, který původní romanci nechtěně posouvá až do komické polohy. Románek vznikne mezi Nastou, dcerou bankéře, která jezdí

---

²¹ Doslova citovaná v kapitole 2.2.c.

²² 19.5.1931 v zahradě Vinohradského pivovaru.(tamtéž)

pravidelně do Osady mladých snů. Jeden z trampů tam jednou přivede mladíka, který se představí jako Bill Stín a s dívkou se sblíží. Rodiče dívky nejsou jejím trampováním nijak nadšeni a i ženicha už vybrali jiného. Shodou náhod jde o bratra Dr. Bolara alias Billa Stína. Ten před nešťastnou láskou odjede pracovat do Alžíru. Nasta z téhož důvodu onemocní a uzdraví ji až povolení rodičů vzít si toho správného Bolara.

Zasazení milostného příběhu do trampského prostředí má demonstrovat, jak samozřejmou náplní volného času je tramping pro mladé lidi všech společenských vrstev. Ve skutečnosti ale autoři dávají najevo, že sami s trampingem, jehož základem je přirozenost (Hurikán, 1990), nemají mnoho společného. Nepřirozeně působící scény, které se tváří naprosto vážně, u publika musely vyvolávat záchvaty smíchu. Vhodnou ukázkou jsou písně. Chybí jim lidová zpěvnost, jednoduchá melodie i snadno zapamatovatelný text (Kotek, 1998). Hrdinové pějí ve strnulých pózách, školenými hlasy, pro diváka naprosto nesrozumitelné texty.

Autoři knihy Svět rodokapsu píší: *„Film podle Neubauerova „trampského románu“ Osada mladých snů doprovázely při uvedení v pražských i dalších kinech protesty skalních trampů, které znechutila kýčovitost snímku.“* (Janáček, Jareš, 2003).

Patrně i poučený tímto filmem natočil o dva roky později Karel Lamač film Dobrý tramp Bernášek. Jednoduchý příběh je postaven na proměně životních postojů suchopárného úředníka Aloise Bernáška. Ten bydlí v podnájmu u jedné vdovy, která vede trafikku. Jednoho dne se nespportovní pedant pan Bernášek z tisku dozví, že vyhrál hausbót Robin Hood. A nastala neděle, kdy se Pražané hrnou do přírody, k vodě nebo do lesa. Bernášková bytná se bojí o čest své dcery Jiřiny a zamkne ji doma. Jiřina obalamutí naivního Aloise Bernáška, přes jeho byt se dostane ven a jede na výlet s trampy. Její matka s tajným přítelem chytají ryby a plánují společnou budoucnost. A události se valí. Tři divocí trampové

ukradnou Bernáškův hausbót a vydají se s ním na řeku, kde dělají neplechu. Pan Bernášek, který se touží Jiřince zalíbit, se rozhodne stát trampem a vyrazí také k řece. Vlivem lásky se plachý starý mládenec stane udatným. Vybojuje svoji loď a vyzná se Jiřince. Po návratu do Prahy jsou všichni šťastní a zamilovaní a těší se na další trampování.

Ačkoli jsou si schémata obou zmíněných filmů velmi blízká, jejich vyznění je úplně jiné. Film Dobrý tramp Bernášek je zasazen do realističtějšího sociálního prostředí. Nepředstavuje tramping jako zálibu zlaté mládeže, ale spíše nižší a střední třídy. Realističtěji působí i to, že byl natáčen skutečně v exteriérech²³, nikoli v ateliérové osadě jako předcházející film. A neopomenutelné jsou dodnes živé písničky autorů Emany Fialy a Jarky Mottla Marta je Marta, Jen Ty jediná nebo Ten komu láska nekvete. Proměna akcesisty Bernáška v trampa je sice také ne zcela věrohodná a i některé osadní scény působí nerealisticky, ale trampové, zastoupení krásnou, ale hlavně sportovní a sympatickou Jiřinou a jejími kamarády, jsou zde představeni natolik mile, že jim jistě patřily veškeré divákovy sympatie.

Pouhou kulisou komplikované lovestory je tramping i ve filmu Andula vyhrála, režiséra Miroslava Cikána, z roku 1938. A stejné schéma jako u Dobrého trampa Bernáška pak zachovávají filmy Manželka něco tuší (Karel Špelina, 1938) i Příklady táhnou (Miroslav Cikán, 1939). V prvním případě kouzlu trampingu podlehne mrzoutský domácí Křelina, ve druhém pak přísná tetička. Oba k němu přivedou mladé dívky, dcera a neteř, které už dříve „*pod drsnou slupkou poznaly dobré srdce trampovo*“ (Rada, Žák, 1958).

Příčinou takřka jednotných schémat, které rozhodně neodrážejí reálnou situaci vztahu veřejnosti a trampů, jsou předlohy, v podobě románů, které se v zájmu čtivosti zřikají složitějšího schématu.

---

²³ V osadě Ztracenka.

Okázalé prezentování trampingu jako nezávazné hry však bylo velmi šťastnou strategií. Nejen, že přineslo své výsledky a veřejnost se z velké části přestala chovat k trampům jako rušitelům pořádku, tramping si dokonce většinová společnost přetransformovala do módního směru volnočasových aktivit, vhodného i pro vyšší společenské vrstvy. Rozeběhla se, zcela v duchu filmových předloh, móda chataření, ježdění do přírody i na vodu, která z těchto činností učinila aktivity v naší zemi dodnes běžné. Demonstrativní předvádění neangažovanosti sice nezabránilo tomu, aby tramping potíraly pozdější totalitní režimy, pro něž byla hlavním důvodem neorganizovanost a tedy nedostatečný dohled nad volným časem jednotlivců. Zabránilo ale zneužití jednotlivých filmů. Zmiňované filmy jsou dodnes promítány jako lehké hudební komedie.

40. a 50. léta

Nejlepším příkladem takového zneužití angažovanosti se stal skautský film *Píseň mládí* režiséra Jana Svobody. Je zároveň i výborným příkladem rozdílu mezi skautingem a trampingem. Zatímco trampové veškeré aktivity vycházející ze zásad woodcraftu, tedy i sport a udržování fyzické kondice provozovali pro zábavu a tedy jakoby sami pro sebe, skauti se zocelovali pro vlast. Film byl natočen v létě roku 1938, v době před podpisem Mnichovské dohody. Hlavním iniciátorem byl spoluautor námětu a jeden z herců pplk. Bedřich Valla, voják a vysoký hodnostář tehdejší skautské organizace. Film se skládá ze záběrů na mladé skauty při oblíbených činnostech, jako je cvičení, závody, táboření, které jsou doplněny záběry malebné české přírody, podmalované živou, energickou hudbou a doplněné verši oslavujícími mládí, přírodu a vlast. Autoři postupně sestavují před divákovými zraky obraz hrdé, sebevědomé, fyzicky zdatné mládeže, připravené bránit svou

zemi²⁴. V závěru filmu můžeme slyšet verše: *Život se nemazlí, život je boj. Kdo v něm chceš zvítězit, k činu se stroj!*“ (Svoboda, 1938). Film vrcholí scénou, ve které skauti vytahují na stožár státní vlajku. Vzdávají jí úctu, kamera postupně zužuje záběr pouze na vlající vlajku a divák slyší závěrečný refrén:

„Mláď, vzhůru mláď, na obzoru čas je náš.

Vlasti naši kamarádi, budeme vždy přední stráž!

Vlasti naši kamarádi budeme vždy přední stráž!“ (tamtéž).

S ohledem na dobu vzniku je úplně jasné, komu byl film určen jako vzkaz. Barthesovská konotace určená domácím českému publiku zněla: Nebojte se a nedejte se! Směrem k Berlínu, případně jeho zastáncům na území ČSR, se neslo: Nebojme se a nedáme se!

Film *Píseň mláď* nebyl jediným signálem tohoto typu, který skautské hnutí vysílalo, není proto divu, že proti němu fašistický režim ihned po okupaci zakročil s největší tvrdostí. Sám Bedřich Valla zemřel na následky věznění v koncentračním táboře Terezín. Až zruďná však byla lehkost, se kterou mohl fašistický režim použít původní film ke své propagaci, která však byla i pokusem o diskreditaci skautského hnutí.

Po první premiéře, která proběhla v prosinci roku 1938 v kině Bajkal na Vítězném náměstí byl film zakázán. Druhou premiéru měl film na jaře roku 1940, po drobných, ač zásadních úpravách. Film velmi vhodně konvenoval duchu nacistické estetiky „Kraft durch Freude“, stačilo tedy přidat německé titulky a v závěru pak vidíme nadšené, hrdé skauty, kteří vztyčují vlajku, ta však není vidět. Po filmovém střihu následuje pohled na třepotající se vlajku – tentokrát německou. Závěr dokresluje tentýž refrén.

Po válce ožily trampské časopisy, ale nikoli na dlouho. Po roce 1948 došlo rychle i na trampy. Zajímavé ale je, že už nikdy

---

²⁴ I starší dokumentární filmy se skautskou tematikou (Ve zdravém těle zdravý duch, 1923 a Pojď s námi, 1937) prozrazují, že skauting je výchovným systémem, založeným na hře, (tramping pak hrou samotnou). Míra angažovanosti stoupající až k výhružnosti je však v *Písni mláď* výjimečná.

nedošlo k žádnému přímému zákazu. Jen k postupnému omezování všeho obtížně kontrolovatelného. Výše zmíněná neangažovanost byla také trnem v oku. Celá společnost a zvláště pak mládež se podle představ tehdejších vládců měla aktivně zapojit do budování socialismu. V neděli bylo správné jít na brigádu, ale rozhodně ne na osadu. Dobová atmosféra, kdy si komunistický režim zároveň přisvojoval prvorepublikový tramping jako projev sociální nespokojenosti a zároveň ho dělala trampská svobodomyšlnost je dobře popsán v článku z Rudého práva, týkajícím se stavby Slapské přehrad: *„V období mezi dvěma válkami, kdy lidé před chmurnou skutečností hospodářských krizí, hladem a nezaměstnaností utíkali k falešné romantice, která měla pomoci zapomenout na neradostný život, se staly Svatojánské proudy eldorádem tzv. trampů. V úbořech amerických pasáků dobytka – kovbojů – zpívali za doprovodu kytary hloupé písničky o tom, jak „do osady přišla dívka“ a žádala: „Přestaňte, kamarádi, přestaňte jásat a hrát,“ a o tom, že „dávno vychladly už pistole“ a jiné nesmysly, které měšťácká kultura rozšiřovala ze strachu, aby lidé nezačali písň jiné, písň boje a vzdoru proti kapitalismu. Přírodní romantika dravé řeky i romantika písní byla dnes vystřídána romantikou budování. Místo karikatur hrdinů, pistolníků s koly a sombrerem objevili se ve Svatojánských proudech skuteční muži, jejichž zbraní je pneumtické kladivo, kteří nejezdí na mustangu, ale na lokomotivě úzkokolejné dráhy, a jejichž statečnost je prostá jako život. Místo ufňukaných snů o hrdinských skutcích se krajina stala dějištěm hrdinské práce a budování. Přečtěte si, jak vzniká slapské vodní dílo, jedna z největších přehrad, která po svém dokončení dá závodům i vesnicím miliony kilowatthodin a pomůže urychlit naši cestu k socialismu.“* (Černý, 2005).

Život v původních osadách tedy pokračoval, pokud nebyl příliš nápadný. Nové osady se sice zakládaly jak dorůstala nová generace, ale už pouze bez chat. Trampové na tuto dobu obvykle vzpomínají jako na dobu temna a vyprávějí jakými metodami

tehdejší moc trampům komplikovala život.²⁵ Logicky se v té době nenatáčely ani žádné filmy, kde by byl tramping zmiňován.

60. léta

Další reprezentativní ukázkou filmu s trampskou tematikou, vytvořeném se záměrem ovlivnit veřejné mínění je dokument Pavla Breziny *Potlach*, natočený v roce 1965. Vzhledem k tomu, že jde o jediný dokument s trampskou tematikou z období 60. let, byl jeho význam skutečně značný.

Film začíná anketou mezi trampy, kteří v pátek odjíždějí z Branického nádraží do přírody. Hlavní slovo má ovšem hlas komentátora, který divákovi ve chvíli, kdy sleduje skupinky scházejících a vítajících se trampů, sděluje: *„Tramp je svobodný proletář, který projíždí z jednoho konce státu na druhý, hledaje příležitostnou práci. Naučný slovník, 1933. Jedním z nich byl Jack London. Věděli, že byl tulák a že měl mnoho žen. Když jsem se jich zeptal co to byl Bílý tesák, pokrčili rameny a dívali se na hodinky.“* (Brezina, 1965). Komentátorova skepse ke smyslu počínání aktérů dokumentu pokračuje i během sledování cesty z města vlakem nebo dalším, trampy oblíbeným dopravním prostředkem – autostopem. O autostopu komentář sděluje, že jeho bohem je bůh solidarity, proto je trampům blízký, naopak veřejnost proti němu protestuje jako proti všemu, co není pod kontrolou, protože to představuje nepořádek. Nevyřčené pak zůstává, že i to má s trampingem společné.

Na osadě²⁶ kamera sleduje přípravy k potlachu, jehož součástí bude i trampská svatba. Komentátor seznamuje diváky s trampskými rituály, jakými je například dělení se o jídlo, vedení cancáků, zapalování slavnostního ohně ze čtyř světových stran najednou, bez pomoci papíru a slámy. Vysvětluje, že právě

---

²⁵ Stávalo se, že tehdejší Veřejná bezpečnost, prováděla na nádražích kontroly. Trampové museli nejen předložit doklady, ale i rozbalit torny. Šlo o to, zdržet je, aby jim ujel vlak. (Altman, 2000)

²⁶ Tyto části filmu byly natočeny na TO Island v Jizerských horách.

neobeznámenost s rituály a jejich nedostatečné ctění je to, co odlišuje trampy od kovbojčků, či čundráků, tedy těch, kteří někdy jako trampové vypadají a tak vlastně v očích veřejnosti kazí obraz dokonalého trampa. Správný tramp tak nikdy neznesvěťí oheň odhozením nedopalku, neboť by tím přivodil i své vlastní zatracení. Jedna z humorných scén seznamuje diváky s aktéry zvláštní sázky. Podstatou je, zda se jednomu z nich podaří dopravit na osadu zcela netrampský, protože nepřenositelný, hudební nástroj - piano²⁷. Podařilo se a druhý tak za dohledu všech přítomných oholil plnovous. Nezúčastněnost a skepse komentátora je ta tam. Svatba proběhla, sedí se a zpívá se, trampům kolem ohně vlnou oči při sentimentální písni Kamarádi a i komentátor se zdá být okouzlen fascinující pospolitostí, kolem ohně.

Závěrečné záběry pak ukazují zamyšlené trampy sedící ve vlaku, tramvaji a nakonec jdoucí po pražských ulicích. Při pohledu na muže v kanadách, s tornami na zádech uprostřed velkoměsta končí komentátor slovy: *„Nikdo jim neřek’: Jděte a zapalte ohně! Šli sami. Nikdo jim neporoučel. To by nešli. Ale oni cítili, že musí jít, protože nikdo jiný tam venku za ně ohně zapalovat nebude. Jen oni ví, že oheň pro ně praská jinak než pro ostatní. Jen oni ví, že kouř pro ně voní víc než pro ostatní. Jen oni ví, že věci jsou naomak jiné než pro obyčejníky. A když přišli, všichni se na ně mračili.“* (tamtéž).

Závěr pro diváka tak zní: Trampové jsou nesnadno pochopitelná pospolitost, která tráví čas způsobem, pro druhé často nepochopitelným, avšak natolik okouzlujícím, že uchvátí každého, kdo to vyzkouší. (I komentátor byl lapen.) Být trampem ale není jen tak, nestačí odjet z města a spát pod širákem. Ač jsou

---

²⁷ Nejoblíbenějším trampským hudebním nástrojem je kytara. Trampové ovšem hrají i na řadu jiných nástrojů a snadná přenosnost není vždy podmínkou - příkladem může být například kontrabas. Důvodem nepatřičnosti pianu mezi trampy není tedy jen váha a obtížná naladitelnost v přírodních podmínkách, za kolísavé teploty a vlhkosti. Piano patřilo pro svou cenu vždy k nástroji oblíbeném minimálně střední a spíše vyšší společenskou třídou. A jak jsem popsala v kapitole věnované trampingu jako formě *communitas*, typickými znaky všech *communitas* udržujících se v nestrukturované fázi liminarity jsou vnější charakteristiky chudoby.

trampové přátelští, vědí dobře o své výjimečnosti a nevraživost „obyčejníků“ je nepřekvapuje, ale naopak spojuje a posiluje. Závěr filmu lze tedy interpretovat jako uvědomění si výjimečnosti zacházející až k pohrdání většinovou společností.

70. a 80. léta

Během 70. a 80. let způsobila smutná jistota totální proľhanosti, ale zároveň trvalosti tehdejšího režimu, že byl tramping mnohými skutečně vnímán jako ostrůvek svobody a přikláněli se k němu i lidé, kterým zdaleka tolik nezáleželo na jednotlivých trampských rituálech a zvycích. Společnou platformou se pak stala ochrana přírody²⁸.

Rovněž neopominutelným z hlediska celistvosti mediálního obrazu trampingu se jeví film *Balada pro banditu*, režiséra Zdeňka Pospíšila z roku 1977. Příběh je variací na pověst o Nikolovi Šuhaji loupežníkovi, ve filmu se organicky spojují filmové záběry se záběry z divadelního představení, hraného v přírodním amfiteátru, s doprovodem trampských muzikantů a před trampským publikem. Možná konotace spojení trampingu a pověsti staví tramping do pozice neangažované subkultury, mimo většinovou strukturovanou společnost. Vlivem souhry nešťastných náhod, v touze po spravedlnosti však může dojít i ke vzpouře a střetům končícím vždy špatně pro jedince či menšinu. V tomto případě se

---

²⁸ Zásadní byl v té době vliv dvou médií. Jednak šlo o časopis *Mladý svět*, ve kterém po desetiletí vycházela rubrika *Táborový oheň*. Přinášela informace o Trapsavci a Portě – literární a hudební trampské soutěži, trampy popsané zážitky i poezii. Význam této rubriky byl však širší. Informovala totiž o trampingu sice pro trampy, ale veřejnost si díky její existenci zvykala na to, že tramping je samozřejmou součástí kultury.

Dalším významným médiem té doby byla televize. Vysílala sice jen na jednom, v 80. letech na dvou programech a to nikoli celodenně, ale o to byl dopad na diváky větší. U některých pořadů se scházela téměř celá země, protože nebyla alternativa. Cesta trampingu k veřejnosti skrze televizní pořady vedla nejčastěji přes hudbu. V té době nabývaly na popularitě hudební festivaly, zvláště pak *Porta*, ale i novější *Svojsický slunovrat* a *letorost*, *Banjo jamboree* v *Kopidlně*, *Zahrada* v *Telči* a další. Přestože se na nich pravidelně scházely tisíce lidí, média o nich informovala jen sporadicky. I to málo, kdy se některé z kapel či písničkářů krátce objevili například v *Televizním klubu mladých*, však bylo z výše uvedených důvodů cenné.

přímo nabízí interpretace, která spojení individuální vzpoury a trampingu vykládá jako odraz jarních událostí na Brdech, kde došlo ke střetům mezi Státní bezpečností a trampy. Jednou z reakcí režimu na Chartu 77 bylo demonstrování síly. Boření kempů pod záminkou, že se v nich skrývají státu nepřátelské osoby považovali trampové za nutné se vzepřít, což skončilo krveprolitím.

Jestliže jsem zacílila svůj pohled na mediální obraz trampingu především skrze film, musím ještě zmínit film Tomáše Vorla z roku 1988 - Pražská pětka. V povídce nazvané Na brigádě vystupuje postava trampa, jejíž vlastnosti: láska k přírodě, pravdomluvnost a čestnost, místy nabývají až parodických rysů. Střet s reálnou společností pak ukáže naprostou neslučitelnost těchto vlastností se společenskou situací a ústí v odchod trampa do lesů. Ačkoli je povídka zasazena do ranných let budování socialismu a její parodické rysy jsou zjevné, naznačuje, že tramping je formou úniku před společností.

90. léta

Dokumentární filmy vzniklé na počátku devadesátých let pak bez výjimky odrážejí atmosféru svobody, ale i to, jak samozřejmou součástí naší kultury v té době už tramping byl. Zaměřují se na jednotlivé kulturní jevy s trampingem související, nejčastěji hudbu (Až ztichnou bílé skály, Potlach v údolí děsu), ale i sport (Trampský sport) a také chataření (Homo chatař). Tramping však vysvětlují jen minimálně a rozhodně ho neobhájí. Jsem přesvědčena, že je to důsledek toho, že v té době už byl tramping zcela samozřejmou součástí většinové kultury.

Dokument Trampská kronika je pak postaven na tom, že o trampingu mluví různé známé osobnosti z oblasti kultury, spjaté s trampingem. Jedná se převážně o muzikanty. Všichni zmiňují pro ně důležitou a pro tramping typickou atmosféru svobodné subkultury, přátelství, volnost, ale i vypjaté emoce prožívané na

společných akcích, počínaje potlachy a konče masovými hudebními festivaly.

Filmový obraz trampingu se tedy vyvíjel od neangažovaného radostného sžívání s majoritou, poněkud nepodloženého konkrétní situací, přes ostražité zachovávání výjimečnosti až ke koexistenci na základě vzájemné znalosti a tolerance.

3.3 Přesah trampingu do většinové kultury

Jak vyplývá už z předchozích kapitol, tramping se jako každý živý produkt lidské činnosti vyvíjí. Přesto v něm lze stále hledat zásady, podle kterých se řídila první generace a ke kterým se vracely i všechny generace následující – zásady woodcraftu. Podle nich by měl člověk trvale pracovat na svém fyzickém i duševním rozvoji, žít ve vzájemně obohacující harmonii s přírodou a usilovat o emoční vyrovnanost ve vztazích s ostatními lidmi. Opírat se o rodinu a přátele a tuto podporu jim vracet a negativní emoce odreagovávat v neškodných agonálních hrách, nejlépe sportu. Také vztah ke spotřebním hodnotám a prvkům konzumerizmu je veskrze negativní.

V průběhu příprav této práce jsem pochopila, že tramping neměl a nemá vliv pouze na samotné trampy, ale i na ostatní, a to nikoli pouze v tom, že se proti němu často vymezují. Rozhodla jsem se popsat čtyři kulturní jevy, které mají v trampingu své kořeny, ale dnes jsou plnohodnotnou součástí většinové kultury, takže mnozí jejich vyznavači nemají o trampském původu a hodnotách, na kterých tramping stojí, ani ponětí.

Nejde mi tedy pouze o jejich deskripci, i když ta je také zajímavá, ale právě o posouzení výskytu původních hodnot v dnešní podobě těchto jevů.

3.3.a Hudba

Tramprská hudba je jistě nejznámějším projevem tramprské kreativity, zasahujícím širokou veřejnost. Všichni, kteří se jí zabývali, jí přiznávají dva základní přínosy: jednak popularizaci tramprského hnutí mezi veřejností, předně však rozšiřování spontánní hudebnosti (Hurikán, 1990, Kotek, 1998, Motl, 1990).

Žánr vytvořila první generace tramprů, která z potřeby zahrát a zazpívat si u ohně zprvu přetvářela dobové šlágry a později (už od roku 1922) vytvářela zcela původní písně. K jejich námětům patřila kromě trampringu a jeho rituálů především milostná a přírodní lyrika a také epické příběhy z exotického prostředí. Hudební složka využívala převážně moderních tanečních rytmů, vhodných pro akordický doprovod na nejoblíbenějším tramprském nástroji – kytáře (Kotek, 1998). Pozoruhodná, ač logická, je také zásluha trampringu na masovém rozšíření oblíbenosti kytary u nás. Ta byla a je cenově dostupná a svými rozměry umožňuje být bez větších problémů nošena i na toulkách přírodou.

Popsat vývoj tramprské hudby je nesnadné zvláště pro její neustálý vývoj. Bez něj by ale nesplňovala základní kritéria. Právě to, že tramprské písně mluví z duše každé generaci tramprů je příčinou její velké oblíbenosti, rozšířenosti a základem spontánní hudebnosti. Umožňuje projevit se a vyniknout přirozeným způsobem talentům, které by hudební školy nikdy nemohly zachytit.

Vlivy, které měnily v průběhu 20. století tvář tramprské hudby mají setrvale východní transatlantické směřování. Tramprští muzikanti zachytili před druhou světovou válkou inspiraci taneční swingovou hudbou, po válce pak postupně a díky železné oponě i značně pomaleji inspiraci rock and rollem, ale hlavně americkou country. Naprosto neopomenutelný je i vliv amerického folku, který způsobil i sblížení českého folku s českým a moravským folklórem. České trampry nadchly melodie, ale co bylo podstatnější,

byl důraz na obsahovou složku textu. „*Vzdorně cítěné sympatie vůči demokratickým svobodám západní společnosti*“ (Kotek, 1998, s.337) nebyly jediným důvodem přijetí těchto vlivů. Silný sdělný text sice obvykle obsahoval protestní složku, ale nikoli nezbytně (Jirásek, 2005). V souvislosti se začleněním trampingu jako *communitas* (kapitola 2.2.a) lze mluvit o sympatiích k typům hudby vzešlých z neelitních společenských vrstev. Jejich přetavování pak vedlo ke zcela originálním projevům. Trampská hudba se sblížila s lidovou písní a postupem času absorbovala i různé, původně zcela netrampské nástroje (například žestě, klávesy, elektrické nástroje).

Bez ohledu na tematickou i hudební šíři typu hudby, který je dnes nazýván „trampská, folk a country“, odráží jeho vývoj i vývoj a změny v charakteru trampingu. Vhodným, byť úzkým příkladem tohoto vývoje jsou trampské hymny. Troufám si napsat množné číslo, ačkoli vím, že řadu trampů bych rozeznila tolerantní myšlenkou, že je možné uznávat dvě hymny a není to znakem zavrženíhodné nejednotnosti a generační zrady, ale naopak znakem životaschopnosti a kreativity trampingu a s ním související hudební produkce. Tou první se stala píseň *Vlajka vzhůru letí* autora Jendy Kordy, z roku 1928. Trampové se zcela spontánně rozhodli, že právě tato píseň svým povzneseně romantickým textem nejlépe vystihuje jejich pocity a začali ji uctívat povstáním. Symbolem pospolitosti a jednoty trampského společenství je dodnes.

Stejně překvapivě ovšem promluvila z duše trampům píseň *Rosa na kolejích* Stanislava Wabiho Daňka, z roku 1974. Dlouhá léta se pak mezi trampy vedly (a stále vedou) spory, zda je možné uctívat hymny dvě. Spory nabývají až absurdních rozměrů. Plní vlastně jakousi funkci ventilu, přes který trampové prezentují světu své generační spory. Místy absurdní spor však pouze ukázal na hlubší změny v charakteru trampingu. Jde hlavně o změnu

o změnu charakteru romantiky směrem k celkovému zvažnění. Pro lepší srovnání uvádím oba texty.

Vlajka

Hudba a text: Jenda Korda

*Vše tone v snách a život kolem ztich',
jen dole v tmách, kol ohně slyšet smích.
Tam srdce všem jen spokojeně zabuší,
z písniček známých vše jistě vytuší.*

*Vlajka vzhůru letí k radosti svých dětí,
hned se s mráčky snoubí;
vlát bude zas než mládí čas opustí nás.*

*Po létech sám, až zabloudíš v ten kraj
a staneš tam, kde býval kdys' tvůj ráj,
vzpomeneš chvíl, těch kteréš' míval tolik rád,
tak jako kdysi ozvěnou slyšíš hrát.*

*Vlajka vzhůru letí k radosti svých dětí,
hned se s mráčky snoubí;
vlát bude zas než mládí čas opustí nás.*

Rosa na kolejích

Hudba a text: Wabi Daněk

*Tak jako jazyk stále naráží na vykotlaný zub,
tak se vracím k svému nádraží, abych šel zas dál.
Přede mnou stíny se plouží a nad krajinou krouží
podivnej pták, pták nebo mrak.*

*Tak do toho šlápní, ať vidíš kousek světa,
Vzít do dlaně dálku zase jednou zkus,
Telegrafní dráty hrajou ti už léta
to nekonečně dlouhý, monotónní blues.
Je ráno, je ráno, nohama stíráš rosu na kolejích.
Pajda dobře hlídá pocestný co se nocí toulaj.
Co si radši počkaj, až se stmí a pak šlapou dál.
Po kolejích táhnou bosí a na špagátě nosí
celej svůj dům, deku a rum.*

*Tak do toho šlápní, ať vidíš kousek světa,
Vzít do dlaně dálku zase jednou zkus,
Telegrafní dráty hrajou ti už léta
to nekonečně dlouhý, monotónní blues.
Je ráno, je ráno, nohama stíráš rosu na kolejích.*

Pozoruhodná je už změna melodiky od mollové k durové, ale i vývoj dalších charakteristik, které kopírují vývoj celého hnutí. Ať bych se pokoušela sebevíc, nepodařilo by se mi ho popsat výstižněji než Zdeňku Šmídovi v knize Miss Porta:

„A všude, kam jsme pohlédli, zuřil džentlmenský, leč tvrdý boj mezi trampy tradicionalisty a novátory. Bojištěm byla trampská písnička. Tradicionalisté tvrdili, že má být vícehlasá a spisovná, plná exotických výjevů a lyrických výlevů, a vůbec nejlepší že je, když je to tango. Novátoři prosazovali méněhlas a tvrdý rytmus, zavrhli pláč a zredukovali exotiku na středočeské nářečí, kterým vyjadřovali své city drsní chlápci na hřebenech Brd. Tradicionalisté vytýkali novátorům, že podléhají módnímu rokenrolu, což se na správné trampy nesluší. Novátoři se hájili, že tradicionalistům se to lehko říká, když waltz či slowfox vyšly z módy nejmíň před čtyřiceti lety. Celkový zmatek zvyšovali ostří hoši střední generace, kteří k ohňům zatáhli swing, a dále šťourové, co právě zjistili, jak se

vlastně hraje na pětistrunné bendžo, vrhli se na blúgras a přeložili do středočeského nářečí americké balady.

Stávali jsme se svědky pozoruhodných dialogů. Třeba před mléčným barem se hádali dva trempové. Jeden měl krátké kalhoty, jiskrný zrak, hladkou tvářičku a bylo mu přes šedesát. Druhý měl dlouhé kalhoty, vestu po dědečkovi, letitý plnovous, znavený pohled a nebylo mu dvacet.

- Jděte do háje, pokřikoval starý holobrádek, - jéjéjé do lesa nepatří a bigbít taky ne, máte vůbec cit?

- Máme, pištěl mladší, - jenomže ne tak ublbanej! Odmítáme holčičku, hvězdičku, slzičku i slepičku a odmítáme i bílýho lososa v peřeji, prej bílej losos, chachacha, kdo to jakživ viděl, to mě teda vomejvejte!

- Seš bigbíťák, bíťlsák, prskal starší, - seš prachobyčejnej křikloun na elektrickéj pohon, rokenrolovej tajtrlík!

- Vem si na jeviště kapesník, říčel mladý vousatec, - až se rozbřečíš, že jezero dřímá, ať si nemusíš utírat nos do rukávu!

- A ty, třásl se starý holobrádek, - ty si kup hašlerky, ať se ti líp řve!

Pak někdo šel a oba se zarazili. – Kdo to je, řekl jeden, - ten je mi nějaký povědomej. – Toho si nevsímej, řekl druhý, - to je takovej ten poetista, hraje na kytaru a zpívá nějaký básničky. Takoví lidi podle mě vůbec na Portu nepatřej.

- To je teda fakt, řekl druhý, přátelsky se objali kolem ramen a vydali se do nejbližší restaurace.“ (Šmíd, 1988, s.12).

Předchozí imaginární rozhovor umístil autor na festival tramské písně Porta, který se koná pravidelně od roku 1967. Festivaly tramské, folk a country hudby jsou zvláštní a neopominutelnou formou projevů masové popularity trampingu a zvláště pak všech jeho hudebních projevů. Soutěžení i přehlídky tramských skupin byly běžné už ve 30. letech. Z politických důvodů pak nic takového nemohlo existovat až do konce 60. let.

Právě tehdy vznikl v Ústí nad Labem festival Porta²⁹. Vzhledem k velké popularitě a množství účastníků se festival skládá z oblastních a krajských kol, z nichž vítězové postupují do celostátního finále. Festival zažil různé peripetie, často se stěhoval, v devadesátých letech pak došlo k rozdělení na část věnovanou tramské písni a část zahrnující ostatní hudební odvětví, obecně zahrnuté pod folk a country. Porta je proslulá atmosférou mimořádné vstřícnosti a kolektivní slušnosti. Festivalů, kterých se účastní jako diváci i muzikanti trampové, je dnes celá řada.

Zajímavým tématem je také masový průnik do světa showbyznysu, který jednak založil velkou popularitu tramské hudby i u netrampské veřejnosti, ale který zároveň poněkud kontrastuje s původními zásadami na kterých tramping stojí, tedy s přirozeností vedoucí ke splynutí s přírodou a postavení subkultury trampingu mimo většinovou, strukturovanou společnost.

Onen průnik historicky nastal vždy v době politicky příznivé situace, tedy ve 20. a hlavně 30. letech, v druhé polovině 60. let a nakonec po roce 1989. Prvním horkým médiem, které tramskou hudbu šířilo, byl rozhlas.

Velkou popularitu si rychle získala tramská kabaretní pásma a pomáhala trampingu získávat sympatie veřejnosti. Zároveň už v té době bylo zřejmé, jak snaha prosadit se v rozhlase vede dlouhodobě k přizpůsobování tvorby jiné cílové skupině a často postupné rezignaci na obsahovou hodnotu a příklon k osvědčeným schémátům (kapitola 3.3.a).

Klasickým vzorem je nejen dnešní tvorba Jana Nedvěda, která ve své většině dávno ztratila své poselství. Slovník muzicologica to diplomaticky opisuje slovy: *„Jeho tvorba prošla proměnou od čistě tramských počátků až k osobité autorské*

---

²⁹ Název je inspirován jménem údolí Labe v místech, kde prochází Českým středohořím a kterému se říká Porta Bohemica – Brána Čech.

(folkové) úpovědi. Tyto příbuzné žánry se v jeho tvorbě tematicky i žánrově střídají a stejně tak se proměňují kvality Nedvědových písňových úpovědí... Oslovil široké publikum, zatímco u kritiky a některých folkařů se setkal s kritickým ohlasem.“ (Chaloupková, 2005). Období Nedvědy nejvýraznější tvorby se přibližně překrývá s jeho působením ve skupině Brontosauři. U množství pozdější produkce autor jen šikovně využívá stále dobře prodejny formát, převážně oproštěný od trampských reálií, ale o to více doplněný osvědčenými, rozmělněnými a opakujícími se jazykovými i hudebními klišé. Dokonale pak využívá veškerých komerčních triků, například pravidelně v období vydání desky se čtenáři bulvárních novin dozívají více či méně pikantní novinky z hudebníka života, nová deska vychází obvykle před Vánocemi, atd. Už ve 20. letech měla postupná komercializace své kritiky. Důkazem je píseň Kocourkovských učitelů:

Recept na trampskou píseň

„Vezmi vášeň rudých retů,
vraž do toho Margaretu
a pak jedno keňu malé,
sladkou Havaj, a tak dále.
„Kamarádi, kamarádi“,
k tomu rým, že maj' se rádi.
všecko strč do domku u jezera,
zabal to do večerního šera,
zapal ohně táborové -
a máš píseň pro trampové. (Paukert, 1993)

3.3.b Sport

Ke specifikům generace trampů na konci 20. let a ve 30. letech patřila záliba ve sportu. Na osadách se tehdy pěstovaly všechny typy sportů, které bylo možné provozovat v přírodě. Inspiraci je možné opět hledat v součinnosti všech prvků, které tramping inspirovaly všeobecně. Důraz na fyzickou kondici a rovnítko mezi ní a zdravím pronikl mezi obecné názory už v 19. století. Svědčí o tom i rozvoj tělovýchovných spolků, obzvláště pak Sokola, kterému je nutné připsat zásadní význam pro rozvoj sportu v naší zemi.

Také mezi zásadami lesní moudrosti najdeme důraz na rozvoj a udržování fyzické zdatnosti. Seton v Knize lesní moudrosti předepisuje atletické disciplíny, které má zdatný jedinec zvládnout, včetně výkonnosti, která je rozdělená podle věku. O tom, jak byla výkonnost nastavena, si lze udělat obrázek podle kritérií. Za zdatného například Seton považuje muže mezi 18 a 35 lety, který zaběhne 100 metrů za 13,4 sekundy, stejně staré ženy pak mají na tutéž disciplínu limit 15,4 sekundy. Atletické disciplíny doporučuje Seton trénovat samostatně, ale také předepisuje řadu her, které v podstatě procvičují disciplíny lehké i těžké atletiky, lukostřelbu, vodáckou zdatnost a další pohybové aktivity (Seton, 1970).

To vše potvrzují i slova Boba Hurikána, který říká: *„Opravdový tramp zná pravou podstatu trampingu. Jedním z bodů této podstaty je vědomí, že každý člen trampského hnutí musí bezpodmínečně plnit nejen povinnosti k sobě samému, ale k národu. K onomu plnění svých povinností je třeba síly, zračící se ne ve svalovém siláctví, ale ve zdraví člověka. Lidské zdraví je zdrojem síly jednotlivce, a tím celého národa.“* (Hurikán, 1990, s.217).

Trampové, často v dětství odchovaní skautskými oddíly nebo organizací Sokola, pak s potěšením pěstovali sport i na osadách. Především disciplíny lehké i těžké atletiky, volejbal a vodácké sporty, pro které bylo v přírodním prostředí snadné vytvořit

optimální podmínky. Protože profesionalizace sportu byla ještě hudbou daleké budoucnosti a nadšení a pravidelný trénink v kombinaci s talentem udělaly své, patřila řada trampů mezi šampióny, kteří úspěšně reprezentovali republiku i na mezinárodní úrovni. Například Bob Hurikán byl reprezentantem v řecko-římském zápase a zároveň sportovním redaktorem časopisu Naše osady (Horák, 1992). On sám připisuje vstup sportovních klání na osady tomu, že trampové, kterým až dosud (do poloviny 20. let) pro rozvoj fyzické kondice postačovalo „*tělo otužovat chůzí do tábořišť a svým tábornickým životem v lesích*“ (Hurikán, 1990, s.217), zaměnili volné táboření za pohodlnější chaty a k udržení kondice tak začali využívat sport (tamtéž). Gustav Vlk z osady Albatros, která v roce 1927 uspořádala první trampskou olympiádu, vysvětluje pozdější příchod sportu na osady logicky tím, že zakladatelská generace trampů (tedy poválečná) neměla na sport čas, protože osady budovala (Horák, 1992).

Nadšení trampů pro sport a celkový stav, kdy sportovní prostředí bylo ještě zcela amatérské, vedly k situaci, kterou Bob Hurikán hrdě popsal slovy: *“Každé sportovní odvětví má ve svém středu trampy-závodníky. ... Nemohu si ani na všechny vzpomenout – je jich celá armáda – těch trampů-sportovců, reprezentujících naši vlast v cizině. A tato armáda je zárukou zdravého národa. Nejsme všichni mistři, ale jsme sportovci – všichni; a to je krásný příslib trampského národa do budoucna!”* (Hurikán, 1990, s.220).

Že v oněch amatérských dobách byl sport skutečně hrou, o tom svědčí řada vzpomínek pamětníků. Například Hurikán vzpomíná, jak si první kánoji postavili s kamarády tak, že vlastnoručně vytvořenou dřevěnou kostru polepili postupně kličem a třicetimetrou vrstvou Národních listů. Na loď byli velmi hrdí a i když se jim ji zakrátko podařilo na rybníce utopit, netruchlili a stejnou metodou vytvářeli další a další. Postupem času se většině sportů dostalo oficiální organizace a vstup na mezinárodní kolbiště pak také vyžadoval rovnocenné vybavení. Hurikán popisuje, jak si

někteří kanoisté na Mistrovství Evropy v roce 1933 půjčovali německé plátové lodě, které byly rychlejší (tamtéž).

Neopomenutelný přínos pěstování sportů na osadách tkví ve vytvoření široké amatérské základny, která u některých sportů způsobila, že je v nich naše země úspěšná dodnes. Je evidentní, že by český volejbal, kanoistika i rychlostní kanoistika nebyly čím jsou, nebýt trampingu.

Sportovní klání naopak přinášelo trampingu popularitu mezi širokou veřejností. Sport byl natolik společensky oblíbenou zábavou, že pomáhal vytvářet u veřejnosti příznivý obraz celého hnutí. A že to bylo důležité, protože veřejnost nebyla trampům vždy nakloněna, jsem zmiňovala už několikrát. O oblibě trampského sportu jako zábavné podívané svědčí vyprávění Gustava Vlka, který popisuje, jak kvůli sledování průběhu kanoistického závodu České Budějovice – Praha byla v Davli odložena večerní bohoslužba. Celá vesnice, včetně faráře, čekala na mostě přes Vltavu, dokud závodníci neprojedou, aby je mohla povzbudit fanděním (Horák, 1992).

Tento proslulý závod se jezdil od roku 1920. Během německé okupace pak byla tradice přerušena a definitivně pak zanikla po vystavění Slapské přehrady. Na závod kanoisté pravidelně trénovali. Jeden takový trénink Alfréda Jindry popsál v povídce nazvané podle hlavního hrdiny Ota Pavel:

„Vypije a klekne do kánoe. Projede Červenskými proudy a vjede na Štěchovickou přehradu. A za tmy dopluje k místu, které má na této řece nejraději. Na konci potoka je pár chat a v nich jsou trempíři, bývalí skauti, minulé volejbalisté, opuštění lidé a samotáři. Tady je Ztracená osada, ta krásná Ztracenka. Vsune pádlo do vody, aby brzdilo a loď se pomalu zastavovala. Vidí plameny táboráku a slyší jak zpívají tu jeho Ascalonu:

*Když jsem byl mlád,
bývala Ascalona
nejhezčí osadou,*

kterou jsem znal.

Je to ta Ascalona, která zněla po všech osadách, kterou hráli mnozí kytaristé a mezi nimi Mirek Eder anebo Jana Vrbová, trempíři a čundráci. Alfréd ty písničky slyšel vždycky zdálky, plul jen kolem nich a nikdy na ně neměl čas.(...) Ale tím víc ty písničky miloval. Zastavil na vodě kánoí, a když se odmlčeli, zavolal: „Ahoj, Ztracenko!“

A od ohně se mu ozvalo dvojhlasně: „Ahoj, loď!“

Na kraji toho potoka si nabral do německé feldflašky vodu a pak plul a slyšel na rozloučenou konec z Ascalony:

*Já půjdu spát
a vlajka Ascalony
musí nad můj hrobem
na věky vlát.“ (Pavel, 1989).*

Sportem, který patřil a patří mezi trampy k nejoblíbenějším, je volejbal. Právě na jeho vývoji chci ukázat zásadní mezníky společné i pro ostatní sporty. Bob Hurikán píše o volejbalu jako o „*prvním sportu prováděném trampy v přírodě, protože byl vhodnou hrou pro skupiny chlapců nejen pro svou povahu, při níž lze rozvinout zručnost, rychlost a vytrvalost, ale i pro výhodu – poměrně malé hřiště*“ (tamtéž, s.217).

Volejbal pochází původně z USA³⁰. U nás se rozšířil po první světové válce díky J.A.Pípalovi a jeho spolupracovníkům, kteří organizovali pod záštitou Ministerstva národní obrany atletické kurzy a volejbal na nich učili. Svědčí o tom noticka z Národních listů, otištěná 4.6.1920: „*Zítřejší o druhé hodině předvedou atleti*

---

³⁰ Podle jedné verze vymyslel volejbal v roce 1895 majitel a učitel tělesné výchovy největší sportovní školy ve Springfieldu v Massachusetts – Hollyokské koleje William G. Morgan, jako zpestření tělesné výchovy. Zkombinoval košíkovou a tenis a novou hru nazval Mintonette. Podle druhé verze byl Morgan inspirován chicagskými hasiči, kteří si hrou ve službě krátili chvíle, kdy nehořelo. Hra byla posléze nazvána volley-ball, podle hlavní ideje – odrážení míče – to volley the ball. V roce 1896 o něm J.Y.Cameron napsal první článek do Physical Education a hra dostala první pravidla (Spirit, 2005).

vybrání pro antverpskou olympiádu a s nimi další borci, ukázky atletických čísel. Pak budou hrány různé hry, jako hlavně volleyball, pushball a hry žertovné. Pořadatelem je Mr. J.A.Pípal a A.W.Chez-Číž, který bude hry též zábavným způsobem soudcovati.“ (Spirit, 2005).

Hra se velmi rychle rozšířila mezi mládeží a brzy se dostala i na osady. Informací o volejbale ve 20. a 30. letech je málo a jsou pouze kusé (Vyoral, 1999), i tak z nich lze ale vyvodit, jak populární tehdy v trampském prostředí tento sport byl. Hurikán uvádí jako první propagátory volejbalu v trampském prostředí osady Ztracená naděje, Vatra, Albatros a Zlaté údolí (Hurikán, 1990). Všechny se nalézaly nedaleko od sebe, na březích Vltavy jižně od Prahy a severně od soutoku se Sázavou. Pořádaly mezi sebou zápasy, později turnaje, ke kterým zvaly i další družstva. Ve druhé polovině 20. let už se hrál volejbal prakticky na všech osadách, ve kterých byla dostatečná plocha pro hřiště. Už také existovala soutěž Trampská volejbalová liga (TVL), která patřila mezi stěžejní mistrovské soutěže ve volejbale. Kromě ní existovaly ještě soutěže sokolské, vojenské a svazové, tedy organizované ČVBS (Českým volejbalovým a basketbalovým svazem). Celá 30. léta usilovali organizátoři ČVBS o sjednocení soutěže. V roce 1936 se TVL stala součástí ČVBS. Ten v té době sdružoval kolem 40 klubů z celé republiky. TVL ho posílila 50 kluby, ale i organizátory, kteří do ČVBS také přešli. Už v roce 1934 se ale mistrem republiky stal oddíl z TO Sumter. (Ejem, Vyoral, 2001). Pouze jediná oficiální celostátní mistrovská soutěž, tak jak je tomu dnes, se hraje až od roku 1947³¹ (Spirit, 2005).

---

³¹ To souviselo s úsilím věnovaným českými volejbalisty založení Mezinárodní volejbalové asociace (FIVB). Tomu předcházelo rozdělení Československého volejbalového a basketbalového svazu na dva samostatné svazy v roce 1946, uspořádání prvního mezinárodního volejbalového utkání mezi ČSR a Polskem, v budově Vinohradského Sokola, 27.8.1946. V předvečer zápasu se v zasedací síni Smichovského pivovaru (druhý den pak v hotelu Graf), sešli zástupci Polské, Francouzské a Československé volejbalové federace k domluvení podmínek důležitých pro založení Mezinárodní volejbalové federace. Jednání písemně

Pravidelné, každonedělní hraní znamenalo v oněch zlatých časech amatérských sportovních podmínek velký přínos v trénovanosti a také sehranosti jednotlivých družstev. Období protektorátu přineslo útlum veškerých činností občanské společnosti, tedy i trampingu a sportovních aktivit³². Po válce se ovšem začalo hrát nanovo. Změna politického systému v roce 1948 přinesla sice opět omezení (nejen trampingu), ale popularitu volejbalu už snížit nedokázala. Řada původně tramských družstev se přizpůsobila, přijala organizaci ČSTV a proměnila své názvy. Málokdo už ví, že dnešní Slavoj Braník, který se dlouhá desetiletí jmenoval Torkas nebo SK Slavia z Libeňského ostrova - původně Starý ostrov - nesly názvy původních tramských osad, ze kterých pocházela první družstva.

Volejbal, stejně jako jiné sporty, proměnila v průběhu druhé poloviny 20. století profesionalizace. Ale i mnozí ligoví hráči stále vděčili za svůj úspěch tramskému volejbalu. Vladimír Vyoral píše: *„(Osadní)volejbalové turnaje jsou kořením tohoto sportu, pravou „prubírskou dílnou“ v níž se obrušují hráčské talenty a postupně rodí mistrovství těch nejúspěšnějších. Dokladem toho jsou výsledky našich reprezentantek a reprezentantů na mezinárodním poli z období zlaté éry československého volejbalu let padesátých a šedesátých. Sami aktéři turnajů mnohokrát potvrdili, že každotýdenní účast na (osadních) turnajích jim přinesla neocenitelné zápasové zkušenosti.“* (Vyoral, 1999).

Provozovat jakýkoli sport na špičkové úrovni dnes nelze, aniž by se mu člověk věnoval jako hlavní pracovní činnosti, navíc bez podpory týmu odborníků a často komplikovaného a nákladného vybavení. Logicky tím tedy přichází o onu amatérskou nezávaznost

---

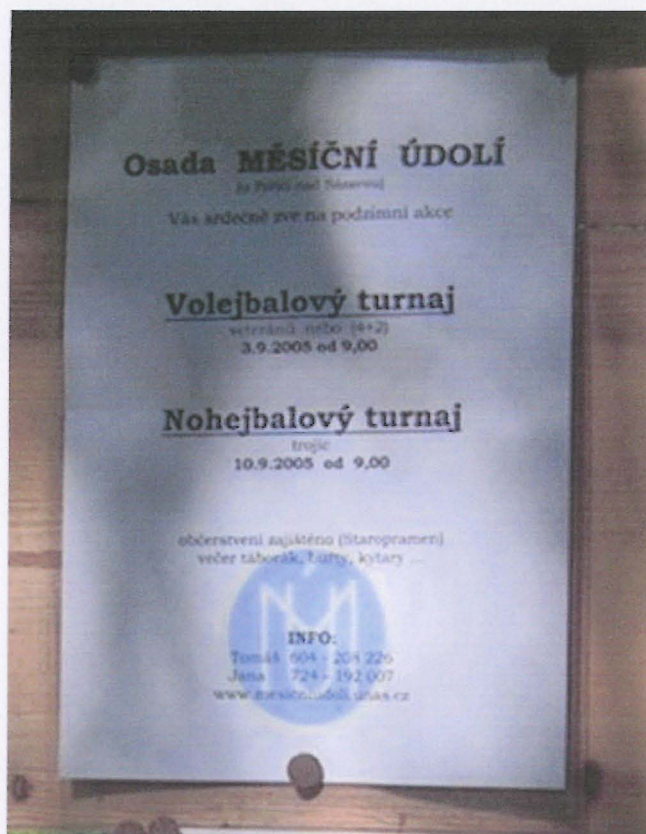
podpořily i federace Belgie, Itálie, Jugoslávie a Rumunska. Federace pak vznikla na ustavujícím kongresu v Paříži, který se konal od 17. do 21. 4. 1947.

³² V té době byla činnost Sokola a i řady jiných spolků zakázána a jinak omezována. Mnohé sokolské volejbalové kluby řešily tuto situaci změnou zřizovatele a jména. Například Sokol Vysočany se změnil na Philips, Sokol České Budějovice na MIFA České Budějovice (Vyoral, 1999).

ztělesněnou heslem: „Není důležité zvítězit, ale zúčastnit se.“. Přestože dnes už by trénink na osadě k úspěchům, které volejbalisté zaznamenali ve 30. a 60. letech nestačil trampský volejbal se i v 21. století na osadách hraje a má stále mimořádnou atmosféru amatérského nadšenectví. Přináší všem generacím radost ze hry a získává pro ni ty nejmladší. Na osadách se hraje nejen volejbal „šestkový“, tedy šestice hráčů stejného pohlaví v jednom družstvu, ale také volejbal „dvojkový“, jinak zvaný „debl“, ve kterém proti sobě hrají družstva po dvou hráčích (stejného pohlaví, či smíšená). Často ale i tzv. „4+2“, kde šestici hráčů tvoří obvykle čtyři muži a dvě ženy, ale i opačně. Zasportovat si tak může skutečně každý a trampský volejbal tak stále přináší hlavně radost z pohybu, soutěžení a pobytu ve skupině podobně naladěných jedinců. Trampský volejbal tak stále naplňuje jednoduchou rovnici, kterou zmiňuje Gustav Vlček: pohyb + dobrá nálada = šťastný život.

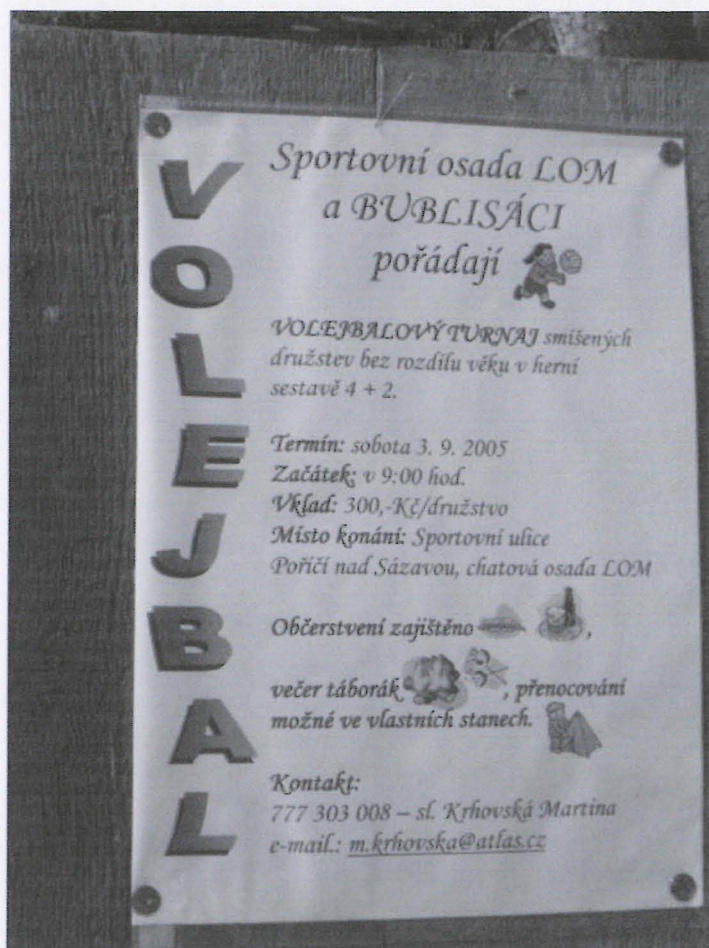
Obr. č. 17: Osadní volejbalové hřiště TO Měsíční údolí

Obr. č. 18: Zvadlo na volejbalový turnaj v TO Měsíční údolí

Obr. č. 19: Hřiště osad Lom a Bulisáci

Obr. č. 20: Zvadlo na volejbalový turnaj TO Lom a Bulisáci

Obr. č. 21: Osadní hřiště nedaleko Zvíkovce

3.3.c Ekologické myšlení a chování

Jak už jsem několikrát zmiňovala, každá generace trampů vychází ze stejných základů a zdrojů, zároveň však má svá specifika. Ta souvisela často s celospolečenskými tématy, která trampové přijali za své. Politické „oteplení“ 60. let s sebou přineslo i opětovný rozvoj trampingu a starých osad. V té době se také výrazněji prosadil tramping v původním významu toho slova - na chatových osadách nezávislý¹. Tato forma trávení volného času v přírodě, mimo oficiální i neoficiální struktury, finančně nenáročná, spojená s turistikou a vodáckým sportem, je dodnes nejoblíbenější. Pobyt v přírodě pak zhusta souvisí i s výchovou k její ochraně a přerůstá v podporu ekologických organizací a zapojení se do jejich struktur (Vaněk, 2002). Tím se tramping od osad založených na nesouhlasu se státním dohledem nad volným časem dostává opět k organizované formě (Altman, 2000), založené tentokrát na aktuálním tématu ekologického přístupu k životu.

Ekologická situace se v průběhu budování socialismu zhoršovala způsobem přímo katastrofálním. Jak píše Miroslav Vaněk: *„Velikášským plánem prvních tzv. pětiletok v Československu bylo „dohnat a předejít“ západní kapitalistické státy v rychlosti rozvoje a dosažených výsledcích národního hospodářství. Po čtvrtstoletí komunistického režimu bylo už jak představitelům moci, tak nejširší veřejnosti zjevné, jak jsou tyto plány nereálné, ale v následujících letech začali jednotlivci, týmy odborníků a posléze stále širší skupiny československé populace pociťovat, že v jednom ohledu se je paradoxně naplnit podařilo: v míře devastace životního prostředí.“* (Vaněk, 2002)

I v této oblasti, stejně jako ve sportu, jsou za první aktivní propagátory myšlenek - dnes označovaných slovem ekologické - považovány spolky z doby přelomu 19. a 20. století. V tomto

---

¹ Jak rozebírám v kapitole 2.3.d, chataření – původně provozované trampy – se stalo módní záležitostí, zásadně vzrostly ceny pozemků i chat a pro mladé trampy (nejen) se tak stalo nedostupným.

případě jde o tzv. okrašlovací spolky, které měly za cíl hlavně zkrášlení a ozelenění měst a zachování historických památek (tamtéž). Jejich činnost byla pozastavena za protektorátu a po krátké době aktivity znovu postupně zanikala, ať už skutečným ukončením činnosti, či sloučením s organizacemi Národní fronty, které občanským iniciativám nedávaly žádný prostor. Dlužno dodat, že členy okrašlovacích spolků bývalo úctyhodné měšťanstvo, což logicky vylučovalo účast trampů. Dalším důvodem nesouladu s trampingem je odlišná hodnotová orientace. Zásady woodcraftu nepožadují okrašlování přírody stavbami rozhleden a vysazováním květin, ale řídí se duchem indiánských tradic, které předpokládají pohybovat se v přírodě neviditelným, tedy zcela odstranitelným způsobem.

Jinak už tomu bylo u první ochránářské organizace Sboru ochrany přírody vzniklé na odborné přírodovědné bázi v roce 1958². V roce 1969 se přejmenoval na TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny. Jeho činnost se dařilo udržet i přes různé ústrky až do roku 1979. Už to, že jeho vedení bylo režimem obviňováno ze zavádění skautských výchovných metod (tamtéž), svědčí o názorové spřízněnosti s trampy a jejich pohledem na koexistenci člověka a přírody. Po pozastavení činnosti svazu také řada jeho členů přešla k trampingu, který jim umožňoval dále v přírodě pobývat a v rámci volného času dál podnikat dílčí kroky k její ochraně (Librová, 1988).

Vývoj pohledu na ekologii už byl v té době v Evropě dál, než aby za ekologické mohly být považovány činnosti, které nepožadovaly systémové změny zasahující do politickoekonomické oblasti. Vulgárně řečeno, sázení stromků a sbírání papírků bylo naprosto nedostatečné. I přes železnou oponu k nám pronikaly informace o světovém dění. Vzhledem ke špatné ekologické situaci celé planety, úbytku ozónu i deštných pralesů se na konci 60. let

---

² Zakladatelem byl zoolog Otakar Leiský a spolek působil při Společnosti Národního muzea.

do čela světového úsilí o nápravu a odvrácení hrozící ekologické krize postavila Organizace spojených národů.³

Hlavními impulzy ke změnám v oblasti ekologie byly: zpráva Římského klubu OSN nazvaná Meze růstu, dále pak Konference Spojených národů o lidském životním prostředí, konaná v roce 1972 ve Stockholmu, která znamenala mezník v přístupu k životnímu prostředí ve světovém měřítku. Správně označila hlavní ekologické problémy a vyzvala k okamžitým akcím na jejich

---

³ Světový vývoj ovlivnily hlavně následující události: Generální tajemník OSN U. Thant ve své řeči z roku 1969 naléhavě varoval před vážným nebezpečím, jež je spojeno s ohrožením životního prostředí ve světovém měřítku a důrazně vyzval světovou veřejnost k nápravě neudržitelného stavu. 5. června 1972 - tento den se stal Světovým dnem životního prostředí - byla ve Stockholmu zahájena Konference Spojených národů o lidském životním prostředí, která znamenala mezník v přístupu k životnímu prostředí ve světovém měřítku. Správně označila hlavní ekologické problémy a vyzvala k okamžitým akcím na jejich řešení jak v jednotlivých státech, tak na mezinárodním poli.

Světová veřejnost vzala tuto výzvu vážně. Vznikly instituce, které byly ochranou životního prostředí specificky pověřeny. V mezinárodním měřítku byl založen program Spojených národů pro životní prostředí (UNEP), ve většině států byly přijaty zákony na ochranu složek životního prostředí a ustavila se ministerstva nebo jiné ústřední orgány, pověřené jejich uplatňováním. (Ministerstvo pro životní prostředí vzniklo v Československu až v roce 1990.) Byly zavedeny standardy kvality jednotlivých složek prostředí, určeny limitní přípustné hodnoty emisí škodlivin do ovzduší a vody a postupně budován systém ochrany, založený na zákonech a používající především metod tzv. příkazu a kontroly (command and control), to znamená v zásadě administrativních metod: zákazů, limitů, standardů.

Velkým impulzem těchto změn byla také zpráva tzv. Římského klubu OSN v roce 1972, autorů Donelly a Dennise Meadowsových, nazvaná Meze růstu. Autoři dospěli na základě matematického modelu k závěru, že žádná nápravná opatření následného charakteru nemohou řešit základní problém: exponenciální hospodářský růst takového typu, jaký byl zaznamenán po celých 70 let dvacátého století, prostě nemůže pokračovat donekonečna, protože přírodní zdroje, mezi něž patří nejen nerostné suroviny a půda, ale i absorpční kapacita ekosystémů pro odpady všeho druhu a samotný prostor naší planety jsou principiálně omezené. Proto navrhuje, aby byl hospodářský růst zastaven.

Ačkoliv analýza Mezí růstu ve smyslu postižení exponenciální povahy hospodářského růstu byla v zásadě přijata, požadavek nulového hospodářského růstu byl odmítnut jako nerealistický i nežádoucí. Znamenalo by to mimo jiné natrvalo odsoudit k bídě a hladu většinu rozvojových zemí, jejichž jedinou nadějí je právě hospodářský růst. Valné shromáždění OSN v roce 1983 ustavilo Světovou komisi pro životní prostředí a rozvoj, kterou pověřilo úkolem analyzovat vztah mezi hospodářským rozvojem a životním prostředím a navrhnout způsob, jak překonat zdánlivě neřešitelné rozpory. Komise pracovala tři roky pod vedením norské ministerské předsedkyně Gro Harlem Brundtlandové a v roce 1987 vydala svou zprávu Naše společná budoucnost³. V této zprávě navrhla, aby problémy životního prostředí v celosvětovém měřítku byly řešeny nikoliv zastavením, nýbrž novým typem hospodářského rozvoje, který byl nazván rozvojem trvale udržitelným (anglicky sustainable development) (Moldan, 2001).

řešení jak v jednotlivých státech, tak na mezinárodním poli (Moldan, 2001).

Jednoduchá představa řešení krize zastavením hospodářského růstu byla ovšem odmítnuta, neboť udržení statutu quo by znamenalo i trvalou bídu pro třetí svět. Naději a možnost řešení těchto zdánlivě neřešitelných rozporů přinesl až návrh Světové komise pro životní prostředí a rozvoj z roku 1987, který počítá s tzv. *trvale udržitelným rozvojem*. Ten je definován jako „rozvoj, který uspokojuje naše dnešní potřeby takovým způsobem, aby to neohrožovalo šance budoucích generací uspokojovat potřeby jejich“ (Keller, 1995)⁴. Předpokladem této strategie je princip solidarity a zásady je možné shrnout jako schopnost a ochotu uvažovat v dlouhodobém horizontu, s větší úctou k přírodě a rozšíření úzce ekonomického myšlení.

70. léta v Československu byla obdobím normalizace, obdobím postrádajícím jakýkoli optimismus. Skauting i tramping byly zakázány či nepovoleny a zhusta potírány. Ve zpětném pohledu to byla ale právě ochrana životního prostředí, ve které mohlo mnoho lidí nacházet smysl. I přesto, že byla režimem omezována. Československá vláda se zavázala respektovat závěry Stockholmské konference, zřídila Komisi pro životní prostředí a umožnila odkrytí ekologické problematiky v akademickém prostředí. Z vládní iniciativy pak vznikly i dvě pro ochranu přírody důležité organizace: akce Brontosaurus v roce 1974 a Český svaz ochránců přírody (Vaněk, 2002). Jejich činnost bývá velebená i zatracována. Troufám si však tvrdit, že kličkování mezi restrikcemi bdělých strážců socialistického systému, které umožnilo udržet ekologické organizace nad hranicí oficiálního

---

⁴ Podrobnější, obsáhlejší definice říká: Trvale udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální, materiální i duchovní potřeby lidí, při plném respektování enviromentálních limitů. K tomu je třeba, v globálním měřítku současného světa, nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich instituce a procesy (Moldan, 2001).

povolení, bylo pro myšlenky ekologického způsobu života a ochrany přírody přínosné. Svědčí o tom svědectví mnoha jednotlivců, kteří v místních organizacích ČSOP či na akcích hnutí Brontosaurus našli zázemí, které je zásadně ovlivnilo. Jak píše Milan Otáhal a Miroslav Vaněk v knize *Sto studentských revolucí*: „*Hnutí Brontosaurus společně s dalšími ochranářskými organizacemi, změnilo do jisté míry vztah lidí k realitě. Část veřejnosti se přesvědčila, že je potřebné i možné být aktivní.*“ (Otáhal, Vaněk, 1999, s.14). Ve stejné knize lze nalézt celou řadu potvrzení toho, jak se pod hlavičkou ochranářských organizací (ale i Pionýra) schovávaly aktivity zakázaného skautingu a trampingu a velmi podstatně ovlivňovaly právě mládež. „...byl jsem v Pionýru, ale bylo to štěstí. Protože my jsme měli pionýrského vedoucího... on měl trampskou přezdívku Čára a tento člověk s náma jezdil pět nebo šest let na Brdy a já jsem díky tomu pochopil, co je to klasický tramp a naučil jsem se balit US-tornu... rozdělat oheň v lese, aby ho člověk nezapálil... Být v lese v noci, to je hrozně tajemný, hezký a pospolitý. Ta pospolitost byla na tom moc krásná, takže jsem v Pionýru byl, ale zase ta politika, já se nepamatuji, že bychom někdy dělali nějaký tuším *Plameny se to jmenovalo...*“ (tamtéž, s. 80).

V knize *Ostrůvky svobody* vyprávěl o svém ovlivnění ochranářskými hnutími Šimon Pánek⁵: „*Já jsem typický oddílový dítě, vlastně už od dětství jsem chodil do oddílů, ať už to bylo pod TISem... nebo pod Obvodním domem pionýrů jako přírodovědný kroužek. Víceméně to byly vždycky takové poloskautské oddíly, vždycky zaměřené přírodovědně, protože ta příroda mě vždycky táhla. V oddílu jsem se naučil, myslím si, hodně kolektivnímu životu a práci v kolektivu a týmu. Na gymnáziu jsem pak dal dohromady spolu s kamarády dvě věci: Komisi ochrany přírody hnutí Brontosaura,... A druhá taková skupinka, říkali jsme si expediční skupina, to byla skupinka kluků, kteří zoufale chtěli cestovat,*

---

⁵ Šimon Pánek patřil na konci roku 1989 k mluvčím stávkujících studentů. Dnes je ředitelem humanitární organizace *Člověk v tísni*.

zažívat dobrodružství, ale nemohli na Západ. Takže my jsme jezdili v 80. letech počínaje Slovenskem, přes Rumunsko a Bulharsko až po Kavkaz, Sibiř a středoasijské hory, všechno na Východě, co bylo zajímavé a co se dalo sjezdit.... V roce 1987 jsem spoluzaložil nový dětský oddíl, který se jmenoval Dobromysl, byl přírodovědný a skautsky laděný,...(Vaněk, 2002, s. 253). Pánek byl tedy také osloven zásadami woodcraftu, tedy šetrným vztahem k přírodě, volnosti, dobrodružstvím a přátelstvím. Sám je pak předával dál.

Zásadní význam pro šíření popularity aktivit hnutí Brontosaurus a ČSOP v 70. a 80. letech měla jejich prezentace v populárním a velmi čteném časopise Mladý svět (tamtéž). V témže časopise po desetiletí existovala rubrika Táborový oheň, která přinášela pravidelně informace o aktivitách trampů⁶. Zařazení těchto dvou rubrik na jedné straně bylo sice způsobeno tím, že se jednalo o stranu věnovanou volnému času, ale mnohdy bylo vidět jejich vzájemné prolínání.

Potvrzení souvislosti šíření požadavků trvale udržitelného rozvoje, mezi něž patří například dobrovolná skromnost, prostřednictvím ochranářských organizací a také jejich zakotvení v zásadách woodcraftu lze nalézt i v knize Hany Librové Pestří a zelení s podtitulem Kapitoly o dobrovolné skromnosti. Autorka se v knize věnuje ekologické krizi a možným způsobům řešení. Popisuje několik rodin, které se rozhodly změnit svůj způsob života a odmítnout zcela konzumerismus. Znamená to, že se odstěhovaly na venkov a snaží se žít co nejskromněji - využívat ekologických zdrojů a zatěžovat přírodu co nejméně. Většinou hovoří o zásadním přínosu pro své vlastní svědomí, zásadní je pro ně budoucnost a zdraví jejich dětí (Librová, 1994).

Pro moje téma je zajímavé, že zmiňované rodiny byly ovlivněny právě prostředím zaštitěným ochranářskými organizacemi v průběhu 70. a 80. let 20. století. Spojitost tohoto

---

⁶ V rubrice byly zveřejňovány informace o průběhu pěvecké soutěže Porta, literární soutěže Trapsavec, různé zážitky z vandrů a také literární minidílka(vzhledem k rozsahu rubriky).

prostředí s trampingem a zásadami woodcraftu je pak zřejmá z řady dokladů. Někteří respondenti výzkumu profesorky Librové se například označují za *Euroindiány*, protože „*se snaží vnést do svého života a do našich podmínek prvky indiánské moudrosti, kultury a způsobu života*“ (tamtéž, s. 105). Většina z nich se také hlásí k dalšímu tramskému odkazu – vodáctví. A zcela nejpodstatnější je přímý odkaz na inspiraci vedoucími zájmových, často přírodovědných kroužků, které označují jako „old“ trampy (tamtéž).

Individuální rozhodnutí k životu v dobrovolné skromnosti je důsledkem srážky se společenskými mantinely omezujícími systémové změny v ochraně přírody a to jak totalitními, tak nově těmi, jež nastavuje trh a lidská nenasytnost. Jde o uvědomělé, maximální možné, vyčlenění se z řady spotřebitelů a znečišťovatelů.

Pokračování výzkumu zaznamenané v knize *Vlažní a váhaví* vydané po devíti letech ukázalo, že většina rodin se časem musela vyrovnat s většími či menšími kompromisy a částečně slevit z původních představ. Přesto představují naději pro tzv. hodnotová řešení ekologické krize (Librová, 2003). Z mého hlediska jsou pak důkazem cesty myšlenek woodcraftu do 21. století.

3.3.d Chataření

Chataření je samo o sobě fenoménem natolik pozoruhodným a zpracovávaným z tolika úhlů pohledu, že nemám v úmyslu pokoušet se ho důsledně popsat. Zajímá mě v souvislosti s trampingem, který dal tomuto jevu základ. Proto se v následujících řádcích zabývám jen souvislostmi mezi základními hodnotami trampingu a chatařením. A protože trampové prvních generací dali sice chataření vzniknout, ale další generace trampů už chatové osady nestavěly, zabývám se také krátce vývojem tramských obydlí.

Trampové se (přestože slovo tramp v angličtině znamená tulák, ale také dlouhá chůze, plahočení) poměrně rychle začali usazovat. Pravidelná nedělní setkávání na týchž místech vyústila v potvrzení základní lidské potřeby individualizace okolního prostředí (Norberg-Schulz, 1994), tedy v přetváření oněch míst k tábornickým účelům. První česká tramská osada Ztracená naděje (obr.) zvaná Ztracenka vznikla po 1. světové válce, už před ní bylo ale toto místo v údolí Vltavy trampy hojně vyhledáváno. Na osadách se vztyčovaly totemy, vlajky a další symboly. Zpočátku trampové využívali k přespání pouze stany, později různé lehké přístřešky a chaty. Architektonickou inspiraci hledali trampové opět v oblíbené dobrodružné literatuře a filmech. V reálu se pak tato inspirace skloubila s finančními možnostmi trampů. Z toho plyne, že první chaty bývaly malé, jednoduché, dřevěné, častěji prkenné než sroubky. Trampové stavěli obvykle ze dřeva koupeného od hajného a často i vlastnoručně opracovaného.

Možnost vzniku tramské osady závisela na tom, zda byl takovému počínání nakloněn majitel pozemku. Jak už jsem zmínila v kapitole 2.1, oblasti, které si trampové vybírali pro své osady, sluly mimořádnou malebností, pozemky však nebyly jiným způsobem využitelné. Strmé skalnaté pozemky rozhodně nebylo možné využívat jako zemědělskou půdu, břehy řek byly zase často

zaplavovány. Pro majitele tedy jistě nebylo nevýhodné, získat za ně od trampů alespoň malý poplatek za nájem či prodej.

Dnes je často pojem osada ztotožňován se souborem budov. Mezi trampy však osada znamenala a znamená v první řadě pospolitost, skupinu kamarádů. Na většině osad tedy zprvu vznikala pouze jedna společná chata. Teprve v průběhu let přibývaly další. Ty pak trampové většinou upravovali, rozšiřovali. Zachovaly se osady, v jejichž vzhledu je i přes dlouhý vývoj stále patrné, že jejich obyvatelé byli a jsou poučeni zásadami woodcraftu a i přes určitou míru modernizace se snaží, aby jejich chaty co možná splývaly s okolní přírodou (obr. č. 22).

Obr. č. 22: Chata v Měsíčním údolí.

Mnohdy ale další generace z původně trampských rodin tyto zásady nectily, nebo chaty získal nový majitel a jejich vzhled pak nabyl překvapivé formy. Mnohé osady tak postihlo zahušťování a bujení (obr. č. 23).

Obr. č. 23: Chata v osadě Lom

Chatová móda, která nebyla citlivá ke krajině, ani nepodporovala pospolitost, se vyskytla už v období 30. let 20. století, kdy se tramping stal módou příslušníků vyšších a středních vrstev.

Kritická v tomhle ohledu byla 60., ale hlavně 70. a 80. léta, kdy na místech či v blízkosti původních trampských osad vznikla absurdní města chat, většinou zcela popírající veškeré původní trampské ideje a záměry i tisíciletou strukturu lidských sídel. Její součástí by měly být jak prostory pro společenský život, tak individuální soukromé objekty, poskytující jedinci i dostatek intimity (tamtéž) (obr. č. 24).

Obr. č. 24: Část obce Hradištko

V rámci okresu Praha – západ bylo do roku 1985 postaveno 24.000 soukromých chat. Například v katastru obce Hradištko stojí více než 4.000 chat (Dostálová, Marysko, Vorel, 1990). Důležitým faktorem ve vzhledu chatových osad bylo také sžívání se osadníků s lidmi z blízkých vesnic a přebírání některých projevů venkovské kultury, jako je například zahradničení.

Komunistický režim využil tramské tradice a chataření podporoval. Cílem bylo vytvoření jakéhosi ventilu. Režim umožnil občanům pobyt v přírodě a zároveň je měl pod kontrolou. Občané pak často význam tzv. druhého bydlení, mezi které se chaty počítají, viděli v tom, že jim umožňoval rozšířit si prostor, do kterého se mohli uchýlit z veřejné sféry zaměstnání a politiky, se kterou se nedokázali identifikovat (Holý, 2001).

Některé osady dodnes ctí nepsaný zákon rozhodovat valnou hromadou o případném novém majiteli té které jednotlivé chaty (Šafařík, 2000). Takové osady se alespoň dále nezahušťují a bývá to také zárukou udržení pospolitého života.

Vývoj pospolitosti byl však podmíněn i terénem, ve kterém se osada nacházela. Vhodným příkladem jsou osady Měsíční údolí a Harakoko (obr. č. 25 a 26). První se nachází v údolí Konopištského potoka, nedaleko Poříčí nad Sázavou. Osada vzniklá v roce 1924 leží na rovině a jejím středem je ohniště s totemem a volejbalové hřiště. Pravidelné turnaje spojené s osadními potlachy udržují společenský život osadníků i přes několikanásobnou generační výměnu. Osada Harakoko vznikla také ve 20. letech v pískovcových skalách mezi Harasovem a Kokořínským dolem. Jednotlivé chaty jsou po jedné (maximálně dvou, třech) roztroušené na vrcholcích skal, stavěli je původně trampové – horolezci. Charakter osady ovšem podmínil i udržení pospolitosti. Dnes mnohé chaty už jenom svou vizáží prozrazují změnu majitele i změnu pospolitosti směrem k samotaření.

Obr. č. 25: Ohniště s totemem a jedna z chat TO Měsíční údolí

Obr. č. 26: Pohled od jedné z chat TO Harasov na další dvě.
Mezi všemi jsou hluboké srázy.

Mnohé chaty ale vznikaly v prvních trampských desetiletích úplně osamoceně. Ne každý tramp měl potřebu být součástí osady. Dodnes osamocený trampský srub je možné vidět například na Zbirožském potoce, pár desítek metrů od Skryjských jezírek (obr. č. 27).

Obr. č. 27: Srub u Skryjských jezírek

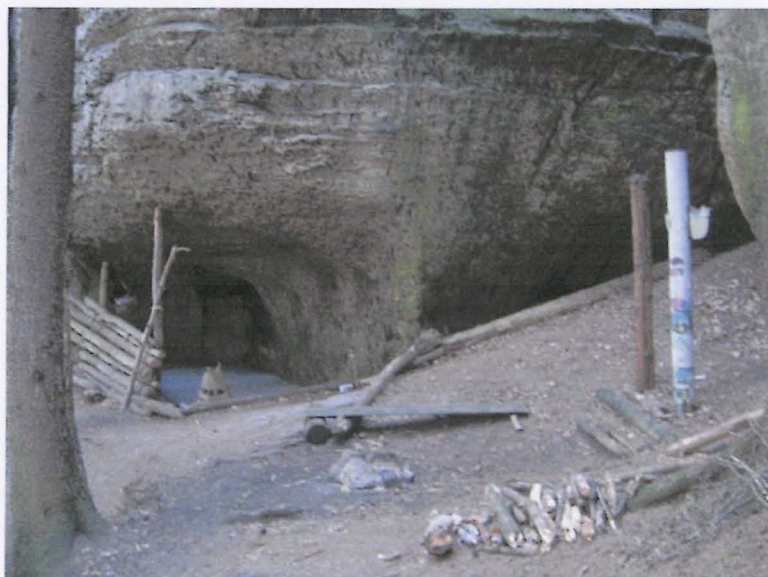
Řada osamocených chat stála před 2. světovou válkou na skalnatých březích Sázavy, které trampové říkali Zlatá řeka. Musel to být krásný pohled na řeku z osamocené orlího hnízda obklopeného jen skalami a zelení. Popularita chataření a nedostatečné zábrany odpovědných úřadů však situaci zcela změnilo. Dnes stačí sjet na lodi úsek Sázavy mezi Týncem a Pikovicemi a člověk se neubrání úžasu nad tím, co vedlo chataře k tomu, že na strmých úbočích kaňonu řeky vytvořili z chat a chatiček místy přímo věžáky absurdních rozměrů i vzhledu. Původní woodcrafterská zásada požadující splynutí s přírodou je zde už naprosto mimo kontext.

Chatová móda způsobila, že pro poválečné trampy už byly chaty finančně nedostupné, ale mnohdy je považovali i za nežádoucí projev paďourství. Tramping se tedy ubíral jinou, ačkoli dobře známou cestou. Jezdilo se opět pod širák nebo se stany. (Je možné říci obecně, že tak začínala vždy každá další generace trampů). Osady - společenství kamarádů - se pak obvykle usazovaly na oblíbených místech. Často pod převisy, ve skalních rozsedlinách nebo jeskyních. Mnohdy stačilo jen bezpečně ohradit

ohnišťe a vystlat chvojím nebo listím místo na spaní (obr. č. 28).
Někdy vznikaly zátarasy proti větru, dešti a sněhu (obr. č. 29).

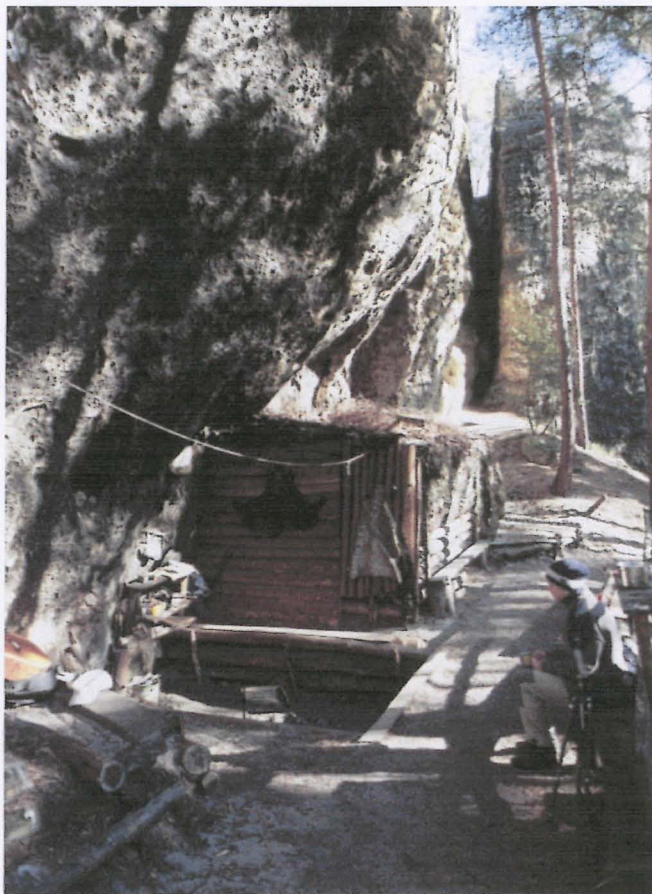
Obr. č. 28: Danyho kemp

Obr. č. 29: Orlí hnízdo

Někdy je možné vidět také sruby či spíše sroubky, nejčastěji nalepené ke skalní stěně, která tak tvoří jednu, či více stran srubu. Nelze si tedy představovat sruby velkých rozměrů (obr. č. 30 a 31). Záleželo také na dohodě s hajným. Nikdy se už ale nevrátilo období, kdy by vznikaly osady s mnoha chatami, jako v době první

republiky. Souviselo to i s politickým klimatem. V 60. letech, v době politického oteplení a souvisejícího rozmachu trampingu vznikla řada osadních srubů, které byly později Lesní správou (z příkazu Státní bezpečnosti) zbořeny. V 70. letech došlo na Brdech dokonce ke krvavému střetu trampů, bránících sruby, se Státní bezpečností⁷. Oficiální povolení k postavení srubu nikdo nezískal, panovala tedy všeobecná nejistota a přírodní tábořiště tak byla logicky vhodnější a méně ohrožitelná. Přes změnu politických i majetkových poměrů zůstává situace ve věci trampských obydlí stejná.

Obr. č. 30: Srub Key Wey

---

⁷ Stalo se tak v roce 1977 a reakcí na události je píseň Honzy Nedvěda Brdskéj kemp. V době zvýšené aktivity Státní bezpečnosti po Chartě 77, byly kempy ničeny s odůvodněním, že by se v nich mohly skrývat státu nebezpečné osoby. Později lesní správa obvykle rozmetala srub po okolí s tím, že byl zbořen protože okolí hyzdil. Zbytky srubu zvaného Pastorka nad řekou Kamenicí tak „krášlily“ okolí několik měsíců než je uklidili sami trampové. Srub zbořený v prosinci 1986 stál předtím nenápadně nad řekou více než dvacet let.

Obr. č. 31: Srub TO Ontario

Změna oproti období 1. republiky je také v tom, že tábořiště či kempy slouží obvykle každému přišedšímu trampovi. Řada osad, tedy společenství trampů i jednotlivců, tak nemá své konkrétní domovské místo, ale pohybuje se volně, od kempu ke kempu, čímž vlastně naplňuje původní význam slova tramp.

4 Závěr

Původním impulzem ke vzniku této práce byla výzva, kterou jsem našla na nástěnce katedry kulturologie. Ředitel Muzea umění v Benešově vyzýval studenty kulturologie k napsání seminární či diplomové práce na téma tramping. S panem ředitelem jsem konzultovala jeho představy a zjistila, že je lze nejlépe realizovat jednostrannou, etnografickou deskripcí trampingu v Posázaví. Ze zkušenosti vím, že jde o velmi typickou ukázkou neznalosti kulturologického přístupu a metodologie.

Vzhledem k tomu, že tramping považuji za fenomén mimořádně vhodný ke kulturologickému zpracování, rozhodla jsem se téma neopustit, ale v maximální možné míře využít možností kulturologické metodologie, jejímž cílem není detailní deskripce izolovaných elementů, ale interdisciplinární syntéza.

Tramping je tématem, které bylo doposud literárně prezentováno téměř výhradně prostřednictvím memoárové nebo populárně historické literatury. Nejcennější informace o charakteru trampingu lze nalézt v beletrii, kde plní pouze funkci pozadí. Společenské vědy se mu téměř nevěnují, což je velká škoda. Ve své práci jsem chtěla ukázat, že jim vzhledem ke své ojedinelosti, rozšířenosti, kreativitě a bizarnosti nabízí široké pole působnosti. Každá z kapitol této práce by mohla být rozšířena do podoby samostatné práce. Ale i toto komplexní pojetí by bylo možné rozšířit. Jedním ze zajímavých témat pro další kulturologickou analýzu by mohla být například vzájemná závislost hodnotové orientace trampů a inklinace k životnímu stylu, kterého je tramping součástí.

5 Použité prameny a literatura:

Odborná literatura:

- Altman, K.: Trampové a moc, Český lid, 2000, 3: 287 – 297
- Barthes, R.: Mytologie, Praha, Dokořán, 2004
- Borecký, V.: Imaginace a kultura, Praha, Karolinum, 1996
- Berka, M.: Posázavský Pacifik, Praha, NADAS, 1991
- Caillois, R.: Hry a lidé, Praha, Nakladatelství studia Ypsilon, 1998
- Černý, J., Holeš, J.: Sémiotika, Praha, Portál, 2004
- Dostálová, B., Marysek, A., Vorel, O.: Muzeum Jílové u Prahy, Okresní muzeum Praha – západ v Jílovém u Prahy, 1990
- Eagleton, T.: Idea kultury, Brno, Host, 2000
- Eckertová, E.: Kameny na prérii, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2004
- Ejem, M., Vyoral, V.: 80 let organizovaného volejbalu v České republice, Praha, Ing. Zdeněk Novotný, CSc., 2001
- Habermas, J.: Strukturální přeměna veřejnosti, Praha, Filosofia, 2000
- Holý, L.: Malý český člověk a velký český národ, Praha, Slon, 2001
- Horská, P.: Naše prababičky feministky, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1999
- Horská, P., Maur, E., Musil, J.: Zrod velkoměsta (Urbanizace českých zemí a Evropa), Praha a Litomyšl, Paseka, 2002
- Hurikán, B.: Dějiny trampingu, Praha, Novinář, 1990
- Chaloupková, H.: Jan Nedvěd, dostupno na: www.musicologica.cz , 20.11.2005
- Janáček, P.: Svět rodokapsu, Praha, Karolinum, 2003
- Janáček, P., Jareš, M.: Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, Brno, Host, 2004

- Jandourek, J.: Sociologický slovník, Praha, Portál, 2001
- Jařab, J.: Americká literatura jako výpověď o novém a jiném světě i jako naše zrcadlo, In: Ruland, R., Bradbury, M.: Od puritanismu k postmodernismu, Praha, Mladá fronta, 1997
- Johan a Sendy: 70 let s trampskou písničkou, Tramp, 1990, Vol. 4
- Keller, J.: Sociologie a ekologie, Praha, Slon, 1997
- Keller, J.: Vzestup a pád středních vrstev, Praha, Slon, 2000
- Klein, O.: Krize emocionality, Sociologický časopis, 1969, Vol. 5, No. 1
- Kotek, J.: Dějiny české populární hudby a zpěvu (1918 – 1968), Praha, Academia, 1998
- Kratochvíl, P.: Město jako kulturní fenomén, In: Architektura a město, Praha, Academia, 1996
- Köpplová, B. a kolektiv: Dějiny českých médií v datech, Praha, Karolinum, 2003
- Kupka, M., Kožíšek, F., Valovič, V., Vavrda, M.: Woodcraft, Praha, Rout, 1991
- Librová, H.: Krajina v sociální percepci dětí, In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity G 28, Brno, 1984
- Librová, H.: Lásky ke krajině?, Brno, Blok, 1988
- Librová, H.: Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti), Brno, Veronica a Hnutí Duha, 1994
- Librová, H.: Vlažní a váhaví (kapitoly o ekologickém luxusu), Brno, Doplněk, 2003
- Linhart, J.: Aktuální otázky prognózy sociálního rozvoje a způsobu života, In: Sociologický časopis, 1987, Vol. 23, No. 5
- Literáková, B.: Trampské přezdívky, diplomová práce Katedry bohemistiky, Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 1998
- Matějů, M.: Problematika kulturních vzorů ve vědách o společnosti a kultuře (společenskovědní a filmová reflexe kulturních vzorů), Praha, 1999

- McLuhan, H.M.: Člověk, média a elektronická kultura, Jota, Brno, 2000
- McQuail, D.: Úvod do teorie masové komunikace, Portál, Praha, 1999
- Moldan, B.: Ekologická dimenze udržitelného rozvoje, Praha, Karolinum, 2001
- Musil, J.: Zanedbávané téma: přátelství v soudobých společnostech, In: Sociologický časopis, 2004, Vol. 40, No. 4
- Novotný, J.: Turistika a tramping, Brno, Moravské nakladatelství, 1932
- Norberg-Schulz, Ch.: Genius loci, Praha, Odeon, 1994
- Otáhal, M., Vaněk, M.: 100 studenských revolucí, Praha, Lidové noviny, 1999
- Petrušek, M. a kol.: Velký sociologický slovník, Praha, Karolinum, 1996
- Podiven: Češi v dějinách nové doby (1848 – 1939), Praha, Academia, 2003
- Sak, P.: Proměny české mládeže, Praha, Petrklíč, 2000
- Scruton, R.: Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře, Praha, Academia, 2002
- Smelser, N.J.: Theory of Collective Behavior, New York, Free Press, 1962
- Soukup, V.: Přehled antropologických teorií kultury, Praha, Portál, 2000
- Spirit, V.: Vznik volejbalu, dostupno na: www.volejbal.cz, 21.7.2005
- Spirit, V.: Začátky volejbalu u nás, dostupno na: www.volejbal.cz, 21.7.2005
- Spirit, V.: Zásluha československého volejbalu na založení FIVB, dostupno na: www.volejbal.cz, 21.7.2005
- Szczepański, J.: Spektrum společnosti, Praha, Mladá fronta, 1968

- Turner, V.: Průběh rituálu, Brno, Computer Press, 2004
- Uherek, Z.: Zábavní akce pražských trampů in: Slavnosti moderní společnosti, Strážnice, 1991, str. 82-85
- Uherek, Z.: Pražané v kontaktu s příměstským zázemím, in: Lidé – jiní – cizí, Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1992
- Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha, Portál, 2000
- Vaněk, M.: Ostrůvky svobody (Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80.letech v Československu), Praha, Votobia, 2002
- Vinklát, P.D.: Kronika trampingu v Jizerských horách – 1934-2004, Liberec, Květa Vinklátová – KNIHY 555 2004
- Vondrák, J., Skotal, F.: Legendy folku & country, Brno, JOTA, 2004
- Vyoral, V.: Osadní volejbalové turnaje, Zpravodaj – věstník Českého volejbalového svazu, č. 11/99
- Vyoral, V.: Volejbal na osadách stále žije, dosud nepublikováno, z archivu autora
- Waic, M., Kössl, J.: Český tramping 1918 – 1945, Praha, Liberec, Práh, Ruch, 1992
- Znebejánek, F.: Sociální hnutí, Praha, Slon, 1997
- Sborník prací Katedry mediálních studií a žurnalistiky FSS MU Brno – Média a realita, 2002

Beletrie:

- Curwood, J.O.: Kočovníci severu, Praha, Státní nakladatelství dětské knihy, 1962
- Černý, J.: Jak vznikalo Slapské dílo, dostupno na www.svatojanske-proudy.cz/tramping/hubte/trampy/htm/rudepravo.htm, 10.12.2005
- Grey, Z.: Zálesák, Praha, Olympia, 1974
- Harte, B.: V údolí Sacramento, Praha, Odeon, 1980

- Hanák, O.: Hippiies. Slepé rameno mrtvé řeky, Praha, Argo, 1992
- Hochmanová – Burianová E.: Zdeněk Burian / pravěk a dobrodružství, Praha, Magnet-Press, 1991
- Hosnedlová, H.: Bumerang, in: Potlach, Praha, Regia, 1998
- Jandourek, J.: České trampování není jen cestování, in: MF Dnes, 11.2.2004, s. B/6
- May, K.: Poklad na Stříbrném jezeře, Praha, Albatros, 1989
- Pavel, O.: Alfréd Jindra in Výstup na Eiger, Praha, Olympia, 1989
- Poláček, M.: Soumrak zeleného boha aneb Trampové už patří mezi ohrožené druhy, in: Pátek Lidových novin, 12.7.1999, s. 20-23
- Rada, V., Žák, J.: Bohatýrská trilogie, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959
- Rakus, R.: Blízké setkání posledního druhu, In: Potlach, Praha, Regia, 1998
- Seton, E.T.: Kniha lesní moudrosti, Praha, Olympia, 1970
- Schaefer, J.: Muž se srdcem kovboje, Praha, Odeon, 1987
- Schaefer, J.: První krev, Praha, Mladá fronta, 1993
- Svojsík, A.B.: Bílé otrokyně, dostupno na www.svatojanske-proudy.cz/tramping/hubte_trampy/htm/rudepravo.htm, 10.12.2005
- Šmíd, Z.: Miss Porta, Praha, Mladá fronta, 1988
- Šmíd, Z.: Proč bychom se nepotili aneb Jak se chodí po horách, Praha, Olympia, 1985
- Šmíd, Z.: Proč bychom se netopili aneb Vodácký průvodce pro Ofélii, Praha, Olympia, 1987
- Velinský, J.: Mrtvý z Olivetské hory, In: Rodokaps, č.1, Praha, Artservis, 1990
- Wohlrath, M.: Čekáme na Zilvara, In: Potlach, Praha, Regia, 1998

Film:

- Brezina, P.: Potlach, Krátký film, 1965, dostupné ve fondu NFA
- Cikán, M.: Příklady táhnou, 1939, dostupné ve fondu NFA
- Horák, V.: Trampská trilogie, Česká televize, 1990
- Horák, V.: Trampská kronika, Česká televize, 1991
- Horák, V.: Trampský sport, Česká televize, 1992
- Jirásek, P.: Zvláštní slovo folk, Česká televize, 2005
- Jirásek, P.: Pod lampióny, Česká televize, 2005
- Jirásek, P.: Zahrada 2005, Česká televize, 2005
- Kmínek, O.: Osada mladých snů, 1931, dostupné ve fondu NFA
- Lamač, K.: Dobrý tramp Bernášek, 1933, dostupné ve fondu NFA
- Paukert, I.: Až ztichnou bílé skály, Česká televize, 1993
- Pech, A.: Svatojánské proudy, 1912, dostupné ve fondu NFA
- Svoboda, J.: Píseň mládí, 1940, dostupné ve fondu NFA
- Šafařík, B.: Homo chatař, Česká televize, 2000

Hudba:

- Trampská romance, Výběr nejznámějších písní, Panton, 1969
- Písničky Wabiho Daňka, Rosa na kolejích, Supraphon, 1984

Fotografie číslo 1,2 a 12 jsou převzaté z internetových stránek www.svatojanske-proudy.cz. Ostatní jsou z archivu autorky a jejích přátel.

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že v případě použití obsahu této diplomové práce, ji uvede v seznamu literatury a bude citovat části obsahu podle všeobecných pravidel.

Datum	Jméno uživatele	Pracoviště	Podpis